

Jirásek Alois

F. L. Věk (Díl druhý)

Alois Jirásek

F. L. Věk (Díl druhý)

«Public Domain»

Jirásek A.

F. L. Věk (Díl druhý) / A. Jirásek — «Public Domain»,

Содержание

I. O RODU A ERBECH SVATÝCH TŘÍ KRÁLŮ, TÉŽ O JINÉM PŘÍBUZENSTVU; KAPITOLA NEUČENÁ	5
II. V ČESKÉ EXPEDICI	13
III. O MLADÉ ŠLECHTIČNĚ A STARÉM JEJÍM STRÝCI	21
IV. F. VĚK SE STANE PRINCIPÁLEM	25
V. O STARÝCH A NOVÝCH ZNÁMOSTECH, TÉŽ O PRAČATECH	30
VI. F. VĚK SE S PAULOU SHLEDÁ	35
VII. POSLEDNÍ PO PŘESLICI	41
VIII. POSLEDNÍ PO MEČI	47
Конец ознакомительного фрагмента.	50

Jirásek Alois F. L. Věk (Díl druhý)

I. O RODU A ERBECH SVATÝCH TŘÍ KRÁLŮ, TÉŽ O JINÉM PŘÍBUZENSTVU; KAPITOLA NEUČENÁ

P. Matouš Vrba, kněz deficient, psal na velkém archu rukodělného papíru s hrubými okraji, sedě u psacího černého stolku s dřevěnou mřížkou. Stůl ten plný papírů a knih různě vázaných stál u okna klenutého pokoje, a přece neměl plného světla, ač bylo drahně po ránu. Nedávalť nevlídný den února měsíce (bylo r. 1790) světla jak náleží.

Než šedovlasý kněz v tmavohnědém kabátě, hrubě obnošeném a šosatém, v úzkých nohavicích po kolena a černých vlněných punčochách a ve střevicích toho nedbal, aniž toho, že venku prší a se chumelí. Všechn Dobytčí trh, na nějž bylo odtud viděti, tratil se v té plískanici, a polozbořený chrám Božího těla před kostelem sv. Ignáce i domy opodál stojící před ježovitskou kolejí, tenkrát už nemocnicí, prorážely jen jako zahnědlé, veliké stíny neurčitých obrysů šedým, mlhavým vzduchem.

V pokoji knězově, plném starých obrázků a obrazů malovaných na deskách i na plátně, i sošek ne mladších s polychromií valně sešlou, bylo milo. Velká bílá kamna v koutě za postelí pod tmavozelenými nebesy příjemně vydávala teplo. A ticho tu bylo. Kněz prací svou všechn zabrán pokyvoval šedou hlavou, tu méně, tu živěji, a mružel přitom nějak s citem, jak si mezi zuby říkal verše, jež z knihy opisoval. Občas třel si přitom rukou levé koleno. Pobodávalť ho tam bolest a tu tím hlazením hleděl uchlácholiti.

Vedle v pokoji, do něhož dvěře byly pootevřeny, někdo se prudko rozkašlal. Pak, kdy kašel utichl, ozývalo se odtud polohlasné odříkávání, patrně nějaké modlitby nebo z breviáře, až po chvíli zase prudký kašel modlení přerušil. Toho okamžiku někdo zaklepal na dvěře předního pokoje. Páter Vrba neslyšel; teprve když se dvěře otevřely, obrátil se překvapen, a mávaje prudko levicí, volal zostra: „Zavřít! Táhne! Zavřít!“

Na tomhle druhém „zavřít“ bylo znáti, že P. Vrba už zuby zatíná. Dvěře zapadly a v pokoji stanul vytáhlý student, výrostek šestnáctiletý, modrooký, čiperný, bez pláště, bez klobouku, jen tak v tmavé kamizole, nesa v ruce knihu. Bylo patrné, že nepřišel přes ulici, nýbrž že je z domu.

„Co chcete? Co chcete?“ kněz na něj pořád zhurta. „Proč nejste ve škole?“

Student, znaje dobře svého souseda, nic se nezarazil, ale s úsměvem, jak také přišel, odvětil: „Mám odřenou patu.“

„Patu! Žádnou patu! Latinský bolobřich! Nemáte pensum, praeparationem –“

„I mám, velebný pane, preparaci mám – ale – tak prosím –,“ a nadzvedl zrovna levou nohu, aby nevěřícího upozornil, že nemá na ní střevíc jako na pravé, nýbrž plstěnou bačkoru.

„Hm – opravdu! A také levá. Ty levé! A tak co poroučíme, panáčku –“

„Prosím, já dělám pensum, ale tadyhle v té knize, co mně ráčili půjčit, v té nic není –“

„Tak? Že není?!“ vyjel kněz zostra. „A když to tady není, tak to nikde není. Takové chrie krásné! Ale – abyste viděl –,“ a vstav jal se na stole v knihách přehledávati: přitom dále broukavě mluvil:

„Takovou krásnou knihu! Ale počkejte – A co dělá pan Held?“

„Je v koleji.“

„Vidíte? – Kdepak je ta kniha? – Ten jinak chodí do školy.“

„Když nemá odřenou patu.“

„No to nemá, pravda – No tak, Toníčku – Už ji mám.“ A obrátiv se s knihou v ruce k studentovi, dodal:

„A čte pan Held?“

„Pořád –“

„A hraje na housličky, co? A vy?“

„Také čtu.“

„Alcibiada od pana Meissnera, toho frajmaura, vidíte, nebo jiné takové –“

„O to ne, velebný pane,“ vpadl student živě do řeči. „Čtu teď Beckovského.“

„Tak? No, to rád slyším –“ A líce knězovo se vyjasnilo. Než upřev své hnědé, bystré oči zkoumavě na tvář mladíkovu, nedůvěřivě dodal:

„Jen jestli –“ Vida však, že se student přestal usmívati, že byl tou nedůvěrou nemile dotčen, ihned chlácholivě obrátil:

„No no, Toníčku – věřím, věřím – a za to vám něco přečtu. Počkejte,“ a vzal arch papíru, na němž prve psal. „Tak dobrý pozor – To jsou verše! V těch je mnoho! M. Clemens Žebracenus to napsal, jadrná věc!“

A vážné, dále však živěji a s ohněm četl:

Czechias antiquum, populosum et nobile regnum
hic fuit; atque fuisse sat est; jam nominis umbram
vix retinet; jam pressa jacet, jam diruta torpet.

Umlkl na okamžik, pak opakoval, nehledě do listu, nýbrž do studentovy tváře:

„Jam pressa jacet, jam diruta torpet. Rozuměl-li jste, Toníčku?“

„Rozuměl. České království že – že – já nevím, jak bych to česky – dass es – dass das –“

„Dass es – dass das – Vidíte, ani svým jazykem nedovedete říci. Miseria! To ty německé školy; za to vy nemůžete. Ale slyšel jste, že to staré vznešené Království české utištěno, jako povaleno –“

Studení hleděl udivené na P. Vrba; bylť patrně více jeho rozhorlením překvapen nežli dojat verši mistra Václava Klementa Žebráckého.

„Nerozuměl jste –,“ začal zase šedovlasý kněz, „no, však porozumíte. Jen čtete Beckovského, a tu máte tu knihu, tam jistě něco najdete na pensum. A jen česky čtete, Toníčku, ať umíte mluvit, a pan Held, ten ať mne navštíví, třeba s kytarou nebo houslemi, pan farář bude rád.“

Student se poklonil a potěšen, že si nese nový, vydatnější pramen k svému pensum, vyklouzl ven a nevšiml si ani, že v ten okamžik vyhlédl ze dveří sousedního pokoje stařec hlavy skoro úplně holé, hladce oholený, vysedlé brady a zapadlých, ale čiperných, velkých očí a tváře usmívavé, podobně oděný jako P. Vrba, máje však místo kolárku na krku černý hedvábný obojek, jenž mu až po bradu sahal. Stařec, také kněz na penzi, někdy farář v diecézi hradecké, slušně kdys vysoký, teď věkem již přihrbený (byl dobrý osmdesátník), držel v ruce breviář, z kterého prve říkal.

„Co to tu máte, Matoušku?“ ozval se.

„Měl jsem kázání, pane faráři,“ odvětil P. Vrba a sedl u stolu a zase hladil koleno, na které byl v horlivém rozhovoru se studentem zapomněl.

„Bez mého povolení. A komu jste kázal, tomu pudivítrovi? Kdybyste raději to nečasi zažehnal, nedrhl byste koleno – tohle nebývalo – ne, nepamatuju – když bylo jaro, bylo pořádně jaro –“

„A když zima, tak zima.“

„Ale ne takováhle. Co vy, Matoušku, pamatujete,“ odvětil durdivě farář.

„To ne – to nepramatuju – kdepak já –,“ a „Matoušek“ si přejel husté šediny. „To leda P. Lang – nebo Fulgentius Kahánek –“

„Aha, synáčku – vždyť já vím. To mně naschvál připomínáte,“ hašteřil se farář, ale usmíval se a oči mu jen hrály. Bylť tomu rád, když se mohl š.korpiti. A rychle doložil: „Však oni teď také kašlou.“

To bylo na odvetu, že mu P. Vrba uvedl na paměť jeho soky ve stáří, kteří s farářem byli nejstarší v celé hradecké diecézi.

„Kašlou, to asi kašlou,“ bránil se škádlivě P. Vrba. „Mají-li tam venku také takovýhle čas. Ale tam ono venku mrzne a je zdrávo.“

„Nezlobte, Matoušku! Však já je přece přečkám. Quidona Langa se nebojím – ten půjde dřív k Abrahámu. Leda Kahánek – ta zaschlá duše, ten mne snad přečká – ten nemá ještě na kahánku –“

„A vy také ne, pane faráři,“ dobromyslně, upřímně a určitě Vrba dodal.

„Myslíte? No, co je pravda – troufám si – i na Kahánka – a pak budu sám – nejstarší – na celé diecézi.“

A staroch se vtom rozkašlal, že zčervenál jako rak a pravou rukou se zachytil dveří prohýbaje se. Vtom zalehl do jizby hlahol zvonů. P. Vrba vztyčil hlavu a okamžik naslouchal.

„To je Na Slovanech,“ pravil. „Rekviem –“

„Za kohopak?“ tázal se farář, jenž vystoupiv ze dveří usedl, kašlem jsa zmožen, do staré lenošky vedle společnickovy postele. „Za císaře,“ odpověděl P. Vrba a tvář jeho zvážněla.

„Noviny tu ještě nejsou?“ ptal se farář, utíraje čelo i ústa modrým šátkem.

„Ještě ne. Nevím, kde se Hanělka toulá. Beztoho ještě po jiných novinách –“

„Ale budou dnes noviny?“ tázal se zapomnětlivý stařec.

„Budou, je sobota. Ale počkají,“ a vstav hledal chvíli na stole mezi papíry, až vytáhl odtud list. Venku hlaholily ztemna a vážně zvony kostela Na Slovanech.

„Mám tu pěkné epitaphium – včera jsem je slyšel a opsal,“ děl P. Vrba a postavil se s listem před faráře. „Komupak?“

„Bude hned vidět. Uhodnou hned.“ A jal se čísti:

Siste viator!

Hic jacet imperator –

rex non coronatus –

ordines cassavit,

templa exvacuavit,

scholas reformavit,

has germanisavit –

Umlkl, upřel oči na starce a pravil:

„Už vědí, pane faráři –“

Ten pokývl hlavou a pravil:

„Je to pravda. A nás že z domu vypudil,“ doložil trpce. „To přidejte.“

Mínil dům pro vysloužilé světské kněze, v němž tolik let spokojeně a klidně žil, a s ním P. Vrba, až před šesti lety ústav jejich byl patentem císaře Josefa II. zrušen a před pěti lety v kasárny přeměněn. Smutně i roztrpčeně se loučil se starými druhy i s budovou, v níž se mu tak zalíbilo. Ale svého „Matouška“ si tak oblíbil, že se s ním rozloučiti nemohl. P. Vrba musil s ním do nového bytu, jež farář najal nedaleko bývalého. Nechtěloť se mu z končin, na něž tak uvykl. Teď živěji na minulé léta v tichém domě do Hurtovy ulice hledícím připomenut, jal se vyptávat na pohřeb císaře Josefa, jenž právě před týdnem zesnul; zapomnělť, že už včera navečer mu jeho společník, když se z města vrátil, vypravoval, čeho se byl dověděl o pohřbu, jenž byl v úterý večer o šesté hodině, i to, že dvorní rada Kvaryn, lékař císařův, za to, že neztajil mocnářovi nebezpečnost smrti, dostal od něho darem tisíc zlatých a že byl povýšen za svobodného pána.

P. Vrba trpělivě znovu vypravoval i odpovídal, jenže teď častěji se po dveřích ohlédl i sluch napínal, nejde-li stará Hanělka, již se nemohl s novinami dočkati. Až konečně! Přede dveřmi si někdo nohy otírá, na dvěře klepe – a již vstupuje stará, nevelká žena šedých vlasů, smědá, šedých očí, zahalená všacka do hrubého šátku, mokrého od deště a sněhu.

Jen pozdravila a hned živě vykládala, že nemohla dřív přijít, že zapomněla a že šla na staré místo pro noviny na plácek sv. Anežky, ale odtud že dnes musila do Michalské ulice, tam že je teď Expedice, zrovna vedle Železných dveří, u Zlatého půlkola.

Vtom už složené číslo Krameriových poštovských novin pod šátkem dobře ukryté vybalila. Podávajíc je ještě živěji líčila nové nesnáze, co bylo před Expedicí lidí, jak se mačkali a tlačili, jak

všichni na noviny čekali, co a jak ve Vídni, až P. Vrba, chvatně rozbaliv číslo, výklad jí přerušil, že je dobře, aby šla přiložit.

Hanělka jen dvěře zavřela, a již měl P. Vrba židli u kamen, proti tmavé lenošce, v níž seděl shrbený staroušek holohlavý. Usednuv obrátil se trochu bokem k oknu, aby lépe viděl, neboť v jizbě se dosud nevyjasnilo pro déšť a sníh venku padající.

Nastala chvilka, na kterou se oba staří kněží těšili. Tak sedali pokaždé, když došlo nové číslo novin. P. Vrba čítal, farář Hejna v lenošce skrčený poslouchal, častěji polohlasnými výkřiky úžasu nebo otázkou čtoucího vyrušoval, nebo dobře nepostihnul žádal, aby to Matoušek znovu přečetl. A ten čítal o turecké vojně, o té vždy nejdříve, neboť ho zprávy z bojiště zvláště zajímaly, pak ostatní zprávy, a nevynechal ani „závěsku“ Krameriových c. k. pražských poštovních novin, kdež ohlašované staré a nové české knihy. Ba této rubriky si zrovna tak bedlivě všiml jako válečné. Často se ovšem s farářem u čísla poškorpil, zvláště když se v tom nesnášeli, jak bude s Turkem; toho se farář bál a myslil, že naši naposled prohrají, a v tom mu Matoušek prudce odporoval.

Této chvíle však, nechav bez pobízení Turka a válečných zpráv, hledal chvatně Vídeňské noviny. V kamnech živěji zapraskalo, jak Hanělka venku přiložila.

„Jak nyní slyšíme, uherská, koruna ne do Prešpurku,“ začal P. Vrba, přehlížeje číslo od konce, a již se zastavil. Ta zpráva ho chytla.

„Ne do Prešpurku, nýbrž přímo z Vídně na hrad Kyce knížete Esterházy odvezena bude, a odtud teprv vezmouce ji uherští rytíři, odnesou do Budína.“

„Vida,“ zvolal, spustiv pravici s novinami na koleno a na faráře hnědé oči upřev. „Uhři ji dostanou, a což my? Co bude s naší svatováclavskou korunou? Té přece ve Vídni nenechají?“

Vtom se ozvalo venku hrčení kočáru, ale vtom už také utichlo, jako zrovna před jejich domem. Páter Vrba přistoupil k oknu a vyhlédl ven. Ano, před jejich domem stanul povoz. Měl červená kola i červený spodek, svršek pak se skleným oknem, shora černý, v dolější polovici světle zelený, spočíval na mohutných perách. Obyčejný fiakr, jak také bylo patrné na koních v řemení bez chomoutu i na kočím, který v límcovém plášti seděl na červeném kozlíku.

„Někdo tu vylízá,“ oznamoval P. Vrba, obraceje se od okna k faráři. „Nějaký mužský –“

„A jde sem do domu?“

„Jde. Má makový plášť. Nějaký měšťan, tuším – Ke komu asi –“

„K nám ne. Pojdte, Matoušku, a čtěte!“

Matoušek poslechl. Ale jen začal, že „dne 14. Jeho cis. král. Milost náš slavný mocnář Josef II. tak velice chřadnul, že lze nebylo jeho drahého živobytí zachovati, a že v této těžké nemoci pozůstával až do dne 20. a okolo půl šesté hodiny ranní k nevypravenému zármutku veškerého lidu že ducha svého vypustil –,“ a již někdo klepal na dvěře a hned také vstupoval. Ten v makovém plášti. Jak smekl, bylo mu dobře viděti do plné, hladce oholené tváře. Byl asi padesátník. Zardělá barva jeho líce nápadně se lišila od bělostného tupetu s copem podvázaným mašlí. Vstoupiv, byl patrně překvapen holohlavým farářem v lenošce, kterého se tu nenadál a jehož zapadlé, veliké oči zkoumavě na něj hleděly. Host, požádav nápadně vážně a důstojně, aby směl odložit, sňal plášť a položil jej na truhlu u dveří. Měl zelenavý frak šosů málo vykrojených, po kolena dlouhých, červenou vestu, na níž se blýskalo mocné zlaté joujou, zelenavé spodky po kolena a boty s kopnami. Snažil se jednat a mluvití vážně a důstojně. Než nebylo mu to přirozeno. Na strojeném mluvení jevílo se to nejpatrněji. Přitom musil si každý povšimnouti jeho mocného, zažloutlého chrupu, na nějž hořejší ret takřka nestačil, aby ho zplna zakryl, jmenovitě mohutné přední zuby široké. Host mluvil německy; ohlásil, že se jmenuje Lidl, že je majitel domů na Starém Městě a že hledá P. Vrba. Ten hlavou pokynul, a obrátiv se po faráři, pravil: „A tu je pan farář Hejna.“

A k měšťanu zase pravil:

„Prosím, umíte česky?“

Ten překvapeně odvětil:

„Jak by ne – vždyť jsem Čech, ale mluvili-li člověk s učenými pány –“ P. Vrba se ušklíbl a rychle pravil:

„Já se proto ptal, že tuhle pan farář, a je také učený pán, neumí německy.“ Pan Lidl neutajil svého překvapení.

„Jsem ještě ze starých škol,“ ozval se usmívavě farář z lenošky. „Latinsky, česky, nic jinak, jak to dříve chodilo.“

„A dobře,“ zotra doplnil P. Vrba.

„Pravda, pravda –,“ přisvědčoval měšťan nějak na rozpacích. „Ale teď německá řeč panuje – Člověk už tak uvykl – A děti, ty ještě víc, ty to mají ze škol.“

„A nečtou česky.“

„Česky?“ tázal se udiveně pan Lidl. „Ale copak, velebný pane, leda minucí.“

„Tak? A noviny?“

„Ano, máme Vídeňské a jedny francouzské. To syn –“

„Ale české –“

„Ach, ty jsou jen pro sprostší –“

P. Vrba sebou bezděky škubl a přisvědčiv ostře a ironicky: „Tak tak –,“ rozbalil jako náhodou, ale dost nápadně číslo Krameriových novin, jež v ruce držel, a otázel se zkrátka, čeho si pán přeje. Pan Lidl se mu nevěda špatně doporučil. Ale host tak zkrátka neodpověděl. Začal, že slyšel, že velebný pán se vyzná znamenitě v historii, že má sbírku obrazů a soch, a ohlédl se po stěnách, po obrazech i po sochách; ale vtom už mu P. Vrba vpádl do řeči: „Ano, co jsem před ouředními vandaly a židy z kostelů zachránil – Ale co je to –“

Pan Lidl, nedbaje návalu knězova rozhorlení, pokračoval, zase německy, že slyšel, že on, P. Vrba, má mnoho rodokmenů sepsaných, že má všechny staré rody šlechtické jako v malíčku, a on, Lidl, že má také napsaný rodokmen.

„Šlechtický?!“ zvolal P. Vrba překvapen a ne bez ironie.

„Vlastně dva,“ odvětil vážně a s pochlobou měšťan, „svého rodu – a pak – svého strýce – Jistě znají, velebný pane – von Kvetnitz – můj pan strýc, major von Kvetnitz.“

„Materna? Materny z Květnice znám, rod starožitný –“

„Ano, ano – z těch je pan strýc, von Kvetnitz – a my – náš rod – Lidlové ‚von Lidlowa‘, tak jsme se dřív psali – znám všechny – ráčejí také jistě znát – znám je až do minulého století – to jest ode mne až do Františka Norberta Lidla – až do toho – tak do roku 1670.“

„A pak je konec,“ vpádl P. Vrba česky.

„Ne, konec ne, to jest – pak nejsou matriky – a tak dále a jiné papíry; ale dál zas, na konec šestnáctého století, to mám zase dva předky.“

„Teda jim schází prostředek.“

„Mezera tak padesáti, šedesáti let,“ pan Lidl mluvil už zase německy. „Hledal jsem dost, ale tady v těch letech – sice bych měl jednoho předka i v těch letech tak okolo 1640 – ale –,“ a teď nastal obšírný výklad o tom osamělém předku z r. 1640 (jmenoval se Ferdinand Euseb Václav), k němuž nebylo žádné listiny, žádné spojitosti. A ten měl býti oporným pilířem, přes nějž by se dal vésti most rodinné souvislosti z věku do věku a který by mohl obnoviti slávu starého rodu šlechtického, na niž že má právo, pan Lidl se domníval.

P. Vrba byl už nepokojný, starý farář v lenošce častěji si šnupl než jindy; ale usmíval se zpočátku vida, jak Matoušek začíná sebou neklidně vrtět a šiti pro ten nekonečný výklad plný rodopisné fantazie. Ale pak, když pan Lidl, nechav nejistého předka Ferdinanda Eusebia Václava, jal se vykládati o svém rodokmenu z jiného konce, a také o jeho příbuzenstvu, o těch „von Kvetnitz“ a druhých „von Dubnitz“, přestal se už usmívat. Sevřev rty zapadlých úst, takže stařecká brada více vyvstala, začal suchými prsty svými bubnovati po lenošce a mrzel se, že Matoušek tomu výkladu neucíní přítrž, a zase na toho souseda se durdil, že se nedá nijak vytrhnouti.

Pojednou, když Lidl uvedl, že ten předek ne docela jistý, Ferdinand Euseb Václav, byl dle všeho spřízněn s Kapouny ze Svojkova a tím že by přišli Lidlové do příbuzenstva i s Lobkovici, škulbl sebou P. Vrba a náhle vstav, hnál se ke skříni opodál stolu a otevřel ji. Byla plná knih, většinou starých, velikých a hrubých. Pan Lidl překvapen umklkl a hleděl na zamračeného kněze, jenž přejev rukou hřbety knih vzkřikl, blýskaje očima: „A také se Šternberky.“

Pan Lidl vyvalil oči; veliké, milé překvapení změnilo jeho všecku tvář. „Je-li možná, velebný pane!“

„A proč by nebylo! Tady v těch to je – ale jsou to, pane, samé české knihy a ne minucí, žádné kalendáře – Českým není co věřit,“ dodal kousavě. „Ale tadyhle –,“ a sáhl níž a vytáhl foliant v hnědé koži vázaný, „ten je v německé řeči, ten to dokáže stran těch Šternberků. A ještě jiné příbuzenstvo. A vyšší, milý pane, ještě vznešenější.“

Rozevřev knihu, chvilku v ní listy převracel, tčkaje očima po textu, až uhodiv prstem na místo, zvolal: „Tak prosím – Herr von Lidlowa.“

Tomu bylo té chvíle velkého pro něj napětí více než jindy vidět jeho přední mocné, žlutavé zuby. A z kněze oči nespustil. Ten hledě do knihy jal se vykládati, přičemž chvilku mrskl chytrým svým okem po měšťanu nehnuté naslouchajícím. P. Vrba začal zdaleka, že svatí tři králové, jak P. Hermann Grombach dosvědčuje a Boronius za jisté má, od Abraháma pocházejí, ale ne ze Sáro manželky jeho, aniž z Hagar děvečky, nýbrž z druhé ženy jeho Cetury, a že sv. Kašpar měl, jak také Paprocký svědčí, v erbu devět zlatých hvězd v modrém poli, a sv. Baltazar měsíc a zlatou hvězdu, také v modrém poli, a sv. Melichar pak, jenž prvotně se Cheriperimel nazýval, ten že měl v erbu nahatého mouřenína s purpurovou točenicí a s oštípem v ruce a na tom oštípn korouhvičku.

Pan Lidl byl tím nenadálým úvodem nemálo překvapen a do jisté míry zklamán. Než ani nehlesl, čekaje trpělivě, co bude dál; důvěřovalť učenosti P. Vrby, jehož vědomosti genealogické čtvrtní farář mu, když v matrikách hledal souvislost s tím nejistým předkem Ferdinandem Eusebiem Václavem, do nebe vychválil.

A P. Vrba dále vykládal, že svatí tři králové měli potomky, o tom že není žádné pochybnosti, poněvadž Bůh Abrahámovi přislíbil, že rozmnoží símě jeho jako hvězdy nebeské a jako písek, který je na břehu mořském. Ale ti potomci že byli z arabské země vypuzeni a vyhnáni a utekli se do tatarské země, jak Haitonus z Arménie dosvědčuje, a odtud že mají původ někteří znamenití rodové, jako famílie de Baux nebo de Vallibus –

Farář Hejna už prsty nebubnoval, nýbrž šňupnuv pozoroval pana Lidla a zase se usmíval. Pak se už skrčil, a oči v tajeném smíchu přimhouřiv, drhl si holé temeno. Než pan Lidl, obratem tímto o nových rodech překvapen, tím více napjal sluch.

„Ti de Baux neboli Vallibus od svatého krále Melichara pocházejí.“

„A jak, prosím, z té tatarské země –,“ ozval se pan Lidl.

„Před machometány utekli – musili – a po korábu se dostali do Dalmácie a odtud do Uher, a tam si potomek svatého Melichara vystavěl na návrší hrad či zámek. A že kolem byla sličná údolí, nazval ten zámek de Vallibus – a stojí po dnešní den.“

„Ach, to je starý rod –,“ povzdechl pan Lidl.

„Nejstarší – vůbec nejstarší – starší nežli Štutenbergové. Ti prý pocházejí od jistého římského vojáka, jenž v Jeruzalémě byl na vartě, když židé Krista Pána ukřižovali.“

„A jak by náš rod –,“

„Hned, Herr von Lidlowa. Ten po svatém Melicharu utekl do Uher z Dalmácie a jiný potomek, byl v dvacátém koleně po svatém Baltazaru, ten se dostal z Dalmácie do chorvatské země, do Kroatie, vědí, a odtud do Čech, s praotcem Čechem a s jeho bratrem Lechem, a to l. P. 644 po Kristu.“

Pan Lidl za toho výkladu ještě více zčervenál. Nyní, kdy slyšel, jak potomek sv. Baltazara do Čech se dostal, bezděky si vydechl a nevěda počal levou rukou potřásati svým mocným joujou na červené vestě.

„A ten byl předek pánů ze Šternberka,“ doložil P. Vrba.

„Je-li možná, velebný pane!“

„Je, vždyť mají páni ze Šternberka také hvězdu v erbu.“

„Pravda, pravda – ale jak –“

„Šternberkové mají tedy původ svůj od svatého krále Baltazara, Šternberkové jsou spříznění s Lobkovici, s Lobkovici také Kapounové ze Svojkova. Ti zase s Materny z Květnice a s rodem Dubnických a také s Lidly z Lidlova, jak řekli, a tak, milý pane, rod z Lidlova pochází, ovšem po přeslici, po svatém Baltazaru králi.“

P. Vrba se ušklíbl, uklonil a přivřel knihu.

Pan Lidl vyvalil oči, chvíli seděl nehnuté nevěda, na čem je, mluví-li Vrba vážně, nebo dobírali si ho. Ta velká kniha a také to, jak rychle a jistě kněz z ní vykládal, jej mátl.

„Jaká to je, prosím, kniha?“ pravil, vstav pln rozpaků.

„To je Geschichte deren Helden von Sternen,“ – a P. Vrba otevřel titulní list plný velikých švabachových písmen spletutých. „Sepsal to P. Joannes Tanner z Tovařistva Ježíšova.“

„A je tam všechno, co ráčili povídat?“

„Až na to o Lidlech z Lidlova. Ale to se rozumí samo sebou, ovšem dokáže-li se, že byli spříznění s Kapouny ze Svojkova.“

„A Ferdinand Euseb Václav?“ ptal se nejisté měšťan. „Ten tu není –,“ a Vrba pokrčil rameny.

Pana Lidla jako by bodl. Rychle bral na se makový plášť a dále se neptal. Bylo na něm znáti, jak je zklamán a jak se v duchu zlobí. Zato P. Vrba oživil a ochotně, živě a s úsměvem mu radil, aby, když ty rody tak shání, koupil si Paprockého.

„Dostanou ho v České expedici, teď u Zlatého půlkola, vedle Železných dveří, u pana Krameriusa, a tam by, za mou radu a zaneprázdnění, mohli prenumerovat tyhle noviny –,“ a ukázal došlé číslo novin. „Pěkné noviny, může je číst každý, i pán,“ to s důrazem vyslovil, „prenumerací je dva zl. 10 kr. pololetně a panu synovi by dobře posloužilo, kdyby se v mateřském jazyce přivčivil –“

Pan Lidl, netaje své zlosti, už jen „pěkně děkuju“ a teď pořád po česku opakoval a rychleji, nežli vešel, vyšel z pokoje. P. Vrba hleděl za ním, i když dvěře zapadly, pak otočiv se živě zvolal:

„Tu máš! Herr von Lidlowa! K staročeskému rodu by se hlásil, ale k jazyku ne.“

„Ten do České expedice sotva půjde –“

„Blázní nespokojení svým sousedským rodem – Ale půjde, do Expedice půjde, pane faráři – Pro Paprockého, hledat šlechtické předky, kterých nemá.“

„Ale českých novin nekoupí.“

„To asi ne. Ale ví alespoň, že nejsou pro sprostáky.“

Venku zahrčel vůz; chvilku ho ještě bylo slyšeti. Když rachot jeho zanikl, seděl P. Vrba už zase u kamen proti starému faráři a přehlížel číslo novin, jmenovitě zprávu vzadu o nové České expedici, že se přestěhovala do domu řečeného U zlatého půlkola. Pak četl nahlas loučení císaře Josefa s armádou; „které J. E. Hadik, c. k. dvorské vojenské rady president, na den 14. února známé učinil“.

A tak došlo na „soukromé vojenské zprávy“ v čele listu. Než tu se P. Vrba zarazil a zadíval se do nadpisu novin. Pojednou vstal, vyhledal kvapně na stole poslední číslo Krameriových novin, vyšlé před týdnem, prohlížel jeho hlavu, pak opět hlavu nového čísla, a nedbal dotazů farářových, co je, co shání, až pojednou rozložil před ním obě čísla, nevidí-li nic, tady na titulech.

„Jeden jako druhý,“ odvětil farář, skláněje oči až k samým listům.

„A přece ne!– Ten před týdnem má: Krameryusovy c. k. pražské poštovské noviny – a dnešní číslo, ejhle, Krameryusovy královské, jenom král. pražské poštovské noviny, a ne císařské, královské –“

Starý farář žasl.

„Co to? Co je to?“ opakoval, hledě na Matouška.

„Jiné pověť, pane farář, jiný vítr – Už nebudou patenty přšet, bohdá nebudou – a tuhleto –,“ a vyzdvihl nové číslo do výše, „tuhleto je dobré znamení a první přihláška –“

„A nač?“

„Že máme také korunu, královskou korunu svatováclavskou, a myslím, že si ji nenechají tam ve Vídni a že nebudeme teď říkat rex non coronatus –“ „Jen se tak netěšte, Matoušku.“

„Ale pane faráři, proč nebyl ten titul na novinách před týdnem? A proč je dnes? Jářku, jiný vítr, začíná foukat jiný vítr.“

II. V ČESKÉ EXPEDICI

Za toho nevlídného počasí nebylo mnoho lidí na ulicích. Zato více povozů, většinou zjednaných, fiakrů se zelenými nebo červenými spodky, kozlíků žlutě i rudě potažených, jezdilo zablácenými ulicemi, v jejichž mokru tál ihned sníh dosud padající. Déle zůstával jenom na holých korunách stromů, jak bylo také patrné na Příkopech v Starých alejích i níže v Nových.

Tudy vedle stromů krácel jakýs sedlák starý ve vysoké černé beranici, zdobené po straně mašličkami nyní zmočenými jako jeho dlouhé, šedivé vlasy. Na sobě měl krátký zahnědlý kožich, odřené staré brslenky a vysoké boty zablácené. Přes rameno nesl pytel všechen mokrý, v němž na konci vyrážely se obrysy čehosi hranatého, jako nějaké truhličky. Náklad ten mu ien zčásti záda zakrýval, takže bylo viděti kus vyšívání, vybledlé květy vzadu na kožichu. Sedlák vrásčitý, ve tváři i na rukou od větru a plískanice zardělý, krácel nahrben a krokem klátivým, drže v pravici sprostou, rovnou hůl.

Kolem pospíchali lidé nahoru dolů, v pláštích i v kožichách, v kloboucích, třírohých staršího rázu i módních vyšších, i v čepicích, dámy v pláštích i šátcích, schovávající ruce v ohromných rukávnících. Sedlák si jich tak nevšímal, zato více koní a povozů, jmenovitě jednoho panského, zaskleného, žlutého s černým krytem a kozlíkem rudě potaženým se zlatými trásněmi, za nímž na prkně mezi zadními koly stáli dva sluhové v premovaných kloboucích a v dlouhých, pěkných kožichách, držíce se lesklých kruhů krytu kočárového. A vtom přecházel také přes ulici jakýsi švihák, jenž nad svým kloboukem, patrně novým, po módě, „en pain de sucre“, i nad svým svrchníkem s dvojítm límcem držel roztažený deštník.

A na ten povoz a na tu tenkrátě dosti vzácnou věc, na modrý deštník, zadíval se starý sedlák tak, že dojíždějící fiakrista musil opakovat, a silně, obvyklé „hóop – hop“, nežli si sedlák všiml a se uhnul. A měl už na čase. To se mu přihodilo u Františkánského náměstí, kdež, ocitnuv se na rozcestí, se zastavil. A také zastavil několik lidí a poptával se po České expedici, kde prodávají české noviny. Dva minuli ani neodpověděvše, třetí mrzutě a jako s opovržením ho zkrátka odbyl, že neví, čtvrtý ukázal, aby šel dál a pak vpravo.

Pak mu kdosi ukázal k Perštýnu; tím dal se kolem starého domu U Hercogů nebo U Reinerů, do jehož nástěnného obrazu sv. Trojice, namalovaného samým Reinerem na průčelí, praly teď sníh a déšť.

Dále v Jilské ulici u Vejvodů pod tesaným erbem seděla bába v čepci u plechových nízkých kamínek, pražic pučálku. Sedlák, nedbaje jejího volání, aby si koupil, minul ji i dominikánský kostel, z něhož se ozýval hlas varhan, a dostal se k Železným dveřím. Tu se naposledy vyptav, pronikl jejich průjezdem, té chvíle zvláště temným, mezi různými kotci a krámcí v černých výklencích, z nichž mrkala rudá světélka olejových lampiček, a dostal se do Michalské ulice.

Hned nalevo, řekli mu prve, že je ta Česká expedicí. Byl by ji poznal i beztoho. Dvoupatrový dům prejzové střechy s vikýřem barokového rázu, zažloutlý, ač ne světlý, ale světlejší nežli všechny sousední domy tmavého anebo zašlého nátěru, měl dvojí vchod. Nalevo, k Železným dveřím, na kraji, hlavní vrata mocnými hřeby pobitá s klepadlem a navrchu v oblouku s mříží pěkně kovanou; nad vraty bylo patrné vypouklé půlkolo, někdy celé pozlatité, nyní již oprchalé. Od těch vrat vpravo tři okna zamřežovaná v přízemí a za těmi na druhém konci menší polozasklené dvěře s dvěma schody kamennými.

A dvěře ty se té chvíle skoro ani netrhly. Odtud lidé vycházeli s novinami v ruce, jiní tam pro ně vcházeli. Také tu stál jakýsi okroč farářský s jedním koněm, a do toho okroče vynášel čeledín jakýs balík.

Ještě dvěře nezavřel, a již se do nich hrnul hranatý forman v dlouhém ovčím kožiše, plném vzadu květů a tulipánů, v chlupatém klobouce, pod nímž prozelenávala se čepice stažená přes uši. Povoz svůj měl na hospodě, přijel z hor, z Vysokého, a přišel sem, aby odevzdal psaní a peníze od

radního Vodseďálka, který za sebe a za tři ještě „milovníky“ českých novin posílal peníze na noviny a na knihy.

Sedlák s pytlek na zádech nevešel za formanem, nýbrž stanul opodál u vetešnického krámků naproti přes úzkou ulici na kraji druhého průchodu, kde byl hlouček lidí, nejvíce žen řemeslnických v čepcích i šátcích.

Sedlák, nevšímaje si jich, díval se na dům České expedice. Ale jak zaslechl, že ženy hovoří o pohřbu, o císaři Josefovi, obrátil se k nim a naslouchal.

Litovaly císaře, jak byl hodný, jak k chudým lidem dobrotivý a jak sprostý, že promluvil s každým a neštítel se ani toho nejnižšího. Hluboko zapadlé temné oči sedlákovy živěji zasvitly zpod hustého obočí a pojednou, obrátiv se přímo k ženským, spustil vážným, jako kazatelským hlasem:

„Jako slunce na den vychází a jako přichystaný muž k své denní práci, tak Josef dosedl na království; bylo krásné jitro i den, kterýž na to následoval, krásný byl a trval za dlouhý čas.

Viděli jsme, čeho viděti na sta žádalo a nevidělo: oni přešli za otci svými do hrobu a svých nábožných žádostí tuto zanechali –“

Ženské, náhlým tím promluvením překvapené, žasly čím dál tím více. Neznámý starý sedlák mluvil plyně, jak by z knihy říkal. Výraz jeho vrásčité tváře a ještě více jeho zapadlých očí, divně jako u vytržení planoucích, je mátl. Některým se zdálo, že se starochovi v hlavě popudilo. Než to, co mluvil o císaři Josefovi, bylo tak rozumné! Ty, které stály vzadu, postoupily dopředu, a již byl podivný kazatel obstoupen zvědavými ženskými. On však, jako by toho i jejich úžasu a poznámek nepozoroval, nerušeně, stejně plyně jako začal, pokračoval, jenže živěji a vroucněji:

„Byloť tu také království, jehož dědicem byl Josef jako jiných zemí, království zajisté z příběhopsů slavné a vznešené.

To však zadáno bylo v ruce přednějších té země jako poddané a v tom otroctví zůstávalo až do tehdejších časů několik set let.

To viděl Josef a srdce jeho pohnulo se nad vzdycháním a zkázou lidu svého a pomyslel sám u sebe, jak by to zlé přetřhl, aby vzdychání lidu v radostnou píseň se obrátilo.“

Za řeči té hlouček kolem starého sedláka vzrostl. Zastaviliť se ti, kteří kolem šli, i ti, kteří z Expedice vycházeli. A staroch dále vykládal:

„I vydal do téhož království jisté nařízení a ono svobodu v sobě obsahovalo; a když lidem přečteno bylo, všichni radostí plesali po celém království. A mladí skákali a provyskovali sobě pod lipou, pod kterouž soužení otcové jich v čas otroctví z potu se chladívali –“

Kolem v zástupu, jenž už zabral skoro všechno nevelké prostranství před Českou expedicí, ozvaly se hlasy souhlasu i úžasu nad sedlákem, jak to hbitě říká a co to je, je-li to z jeho hlavy, nebo odkud to má. A zase tu a tam, a to poblíže řečníka, pokřikovali:

„Robota!“

„Zrušil robotu –“

A jakási ženská stará dodala:

„Škoda že zemřel –“

Na ta slova venkovský kazatel náhle ustal. Jiskrné, tmavé jeho oči utkvěly na stařeně v bílém kdysi čepci, a zotrta se otázel: „Kdo umřel –“

Stařena náhlou otázkou překvapena ani hned neodpověděla, zato však její sousedky. „Císař!“

„Vždyť už má po pohřbu!“ odvětilo několik hlasů. „Nic není pravda!“ vykřikl sedlák a mávnuv pravicí plným hlasem volal: „Nevěřte! To není pravda! Císař neumřel. Je živ, ale odvezli ho, pryč ho odvezli.“

Slova ta různě účinkovala. Babky dvě znovu žasly, jiné ženské na sebe mrkly a významně na se pohlédly, jedna i na čelo prstem ukázala, a výrostek jakýsi v ševcovské zástěře i muž v šosatém kabátě, mající pod paží vaničku s uzenkami ubrouskem zakrytými, dali se do hlasitého smíchu.

„A kam ho odvezli?“ vzkřikl výrostek.

Starý sedlák se na něj jen káravě podíval, pak jako by houfci odpovídal, hleděl zase před se a řekl:

„Nejspíše to na trhu provolali.“

Ženské se daly výrostkovi do smíchu, ale vtom už někdo se z houfu hlasitě otázal:

„A proč by ho odváželi?“ Sedlák se dlouho nerozpakoval.

„Milhy vystoupily,“ odpovídal, „a pára noční se ukázala, bahna všechna nevyšla a země nebyla očištěna od jedovatých zeměplazů –“

„Nějaký potrhlý písmák a čtenář,“ řekl na tu odpověď vetešník v okovaných brejlích svému nejbližšímu sousedstvu, popelářce nesoucí putnu na zádech a mladé služce se džbánem v ruce, a obrátiv se, zašel k svému nedalekému krámcí. Také jiní počali odcházeti, jsouce toho mínění jako vetešník; také sníh, jenž za dobrou chvíli jen řídko poletoval, spustil se zase hustěji. Ti odcházeli a jenom jediný blíže k sedlákovi přistoupil. To ten mladý třicetiletý muž, jenž před chvílí sem z krámu České expedice přišel. Byl slušně vysoký, štíhlý, v pudrované vlásence s copem, v klobouku, máje na sobě tmavozelený kabát širokého a v týle vysokého límce. Velké, modré jeho oči vlídného výrazu již chvíli pozorovaly starého sedláka. Napjatě naslouchal jeho výkladu jako žádný z okolostojících, a když staroch udal nejasně a obrazně příčinu, proč prý císaře Josefa zavezli, dotkl se sedlákova ramene a optal se, odkud je.

„Z Poděbradské,“ odvětil staroch, nadzvedaje svou beranici na pozdrav neznámému pánovi.

„Pojďte se mnou; vidíte, tamhle –,“ a pán ukázal na policejního strážníka, jenž v plášti a v gamaších, máje šavli na řemeni přes rameno zavěšenou a v ruce hůl s třapcem, blížil se směrem od Uhelného trhu. „Měl byste oplétání, že tu na ulici kážete.“

„Mluvím pravdu, jemnostpane –“

Pán se usmál a pravil: „Vím, odkud ji máte. Kam vlastně jdete?“

„Semhle, do České expedice.“

„Také tam jdu. Jsem odtud.“

„Vždyť je to pan Kramerius sám,“ zvolal vetešník, jenž znovu opustiv svůj krámek, přistoupil ke zbytkům houfce, aby zvěděl, co „pan soused“ vyjednává s tím potrhlým písmákem. Ten, jak uslyšel Krameriusovo jméno, trhl sebou, a upřev zapadlé své oči na mladého muže, živě zvolal:

„Je-li to pravda, že oni jsou pan Kramerius, co vydal Knihu Josefovu?“

„Jsem, a vydal jsem tu knihu, ale už, pantáto, pojďte – Jdete jistě ke mně, a je zima –“

Zamířil do svého krámu. Sedlák poslušně za ním. Když strážník došel, stály tu jenom asi tři ženské – ostatní posluchači starochovi se zatím rozešli – a ty si ještě povídaly o starém sedláku a co tu říkal, že císař neumřel, ale že ho někam zavezli; a jedna s úsměškem dodala, bude-li to také v novinách, snad že to pan Kramerius také vytiskne.

Starý sedlák stanul uctivě smeknuv v České expedici, v klenutém to krámmě, jenž příčnou zdí byl na dvě rozdělen. Příčná ta zeď, vycházejíc od zadní stěny, nedosahovala až ku přední, k oknům, takže bylo volné spojení mezi menší místností, ne tak hlubokou, kteráž byla vstupujícím z ulice nalevo, a mezi místností větší, zrovna proti dveřím, kteráž byla sice úzká, ale hluboká. Podél té příčné zdi stály regály, jakož i v menší místnosti, za pudlem a psacím stolem, plné čísel Poštovských novin a knih, nových, tu vydaných, i starých českých tisků, namnoze velikých a hrubých.

V přední místnosti stála u zdi proti regálům prostá dlouhá lavice, nyní prázdná. Před pudlem čekali tři lidé, mezi nimi forman z Vysokého, jemuž pomocník Krameriusův zavazoval právě balík knih. Kramerius, sotva vešli, pravil s nelíčenou vlídností ku starému sedlákovi:

„Tak vítám vás. Jdete ke mně? Co mně nesete, pantáto?“

Sedlák složil pytel na lavici u zdi, a rozbaluje ho a vytahuje z něho onu hranatou věc, mluvil:

„Vzácně učený pane, já sám nic – ale tuhle stará Brtková z Milčic –“

„Ach, z Milčic! Tam máte rychtáře Vaváka.“

„Ano, vzácný pane, Františka Vaváka; ten má dary Ducha svatého a jest rozšafný a v písmách honěný. Však právě s ním, teď tomu jest šest let, jsem viděl blesk toho mocného světla –,“ a staroch,

povytáhnuv z pytle dřevěné, červotočivé pouzdro, věkem a kouřem, jak ve skřýších a pak u stropu na tramě leta letoucí odpočívalo, všechno zahnědlé, až zčernalé, obrátil se po Krameriovi. Ten tím obratem překvapen se otázel:

„Jaké mocné světlo?“

„Které vyšlo jako slunce na den; však o něm jejich péro všechno jak náleží vypsal, stále věci i proroctví.“

Kramerius, už na ulici poznáv, že staroch, patrně přepilný a hloubavý čtenář, má všechny obraty svého výkladu, ano celé věty z Knihy Josefovy, kterou on, Kramerius, před šesti lety vydal, pokývl hlavou a pravil:

„Ach, císaře Josefa – Tak vy jste ho také viděl –“

„To štěstí přálo mým očím – jak jsem prál, před šesti lety. Jeli jsme s rychtářem, jako s Vavákem, do Prahy. Tenkrát zrovna bylo držáno veliké cvičení vojska, skrze oheň, jako by vojna byla, a tak bylo všude u Prahy za té patálie vojska jako čečetek. A nad hloubětínskou hospodou jsme, pane, uvázli. Nemohli jsme dál –“

„Pro vojsko.“

„Ba tak, pro vojsko. A když to konce nemělo, uhnuli jsme se nalevo, a tu se stalo, bylo to zrovna nad Kamencovou hutí, že nás císař pán dojel. A jenerálové s ním, Laudon, Lasy a hrabě Kinský, a zrovna vedle nás jel císař na koni. Já bych ho byl, pravda, nepoznal, ale rychtář, ten ho poznal podle malování; a tu jak císař pán a to komonstvo dojíždělo, vzkřikne rychtář: ‚Císař!‘ a z vozu dolů, a já za ním, a klekli jsme. Ó vzácný pane – já se div netřás – strachy i radostí.“

Kramerius vida, že by nadšený ctitel zesnulého panovníka zase zabočil, přerušil jeho řeč otázkou:

„A co on, císař?“

„Tuť jsem sám uviděl jeho sprostnost; už zdaleka kýval rukou a povídal: ‚Vstávejte! Vstávejte!‘ – a když dojel, koně zastavil a na nás promluvil, odkud jsme. Já, pane, mluvit nemohl, ale rychtář, ten jadrně povídá: ‚Z Poděbrad, z panství Jejich císařské Majestátnosti.‘ A on zas: ‚A co to vezete?‘ A rychtář prál: Ječmen, Milosti císařská.‘ A tu císař, zač je ječmen, a rychtář na to, že za dva renské a za groš. A vtom jeden jenerál hned vedle císaře, řekli nám pak, že to byl Laudon, povídá: ‚Jeden strych.‘ A rychtář přisvědčil, že ano. A pak jeli pryč – a my ještě stáli a dívali se A tak jsem se sytě podíval na toho nejlepššího přítele nás ubohých sedláků. A bylo mně, jako když do světla bych hleděl, divže mne slzy nepolily –“

„A jak mluvil císař? Česky?“

„Česky, pravda, česky.“

„A Laudon také?“

„Taky, taky, vždyť Vavák, jako náš rychtář, německy neumí a já taky ne.“ Za řeči té vyňal z pouzdra starou knihu v černé koži s mosaznou sponou.

Zatím odešli oni dva kupci, a nyní se měl také forman z Vysokého k odchodu. Toho Kramerius zastaviv, přeptával se na vysocké „milovníky“ českých novin a vzkázal je pozdravovat. Forman odešel a Kramerius, obrátiv se zase k sedlákovi, zeptal se ho, jak se jmenuje.

„Říkají mně Šlechta, jménem Jan,“ odvětil sedlák a podal Krameriovi hrubou onu starou knihu. Byla to Bible kutnohorská. Majitel České expedice, podívav se zběžně na ni i do ní, ptal se, je-li na prodej a proč ji prodává.

„Já ne, to není má.“

„Ach povídal jste, že stará –“

„Ba tak, stará Brtková od nás – chudá osoba, ale pro sebe peněz nechce, ta by knihu neprodala –“

„A nač tedy?“

„I bída, vzácný pane, bída a starost. Má na vojně vnuka – odvedli jí ho – Bodejt', sirotek, nikoho nemá – a nic nemá, a tak pan vrchní – A tak jí toho synka chytili a pryč s ním, nejdřív do města, jako do Poděbrad, na zámek, pak mu vlasy pentličkou zavázali a pryč. Prosil, že stará babička

nikoho nemá, ale nic naplat, a když se pak bránil, svázali ho provazy. Jaká obrana, bože svatý! Chudý chasník! Kdož ví, za koho slouží! A teď mu je zle – tuze si prý stýská; on na vojnu není, a tuze ho všelijak trýzní a trestají – má takového zlého kaprála...“

„A kde jest?“

„A teď tady v Praze. Tuhle přišel od nás soused z Prahy, má tu také syna, a ten staré Brtkové všecko pověděl, co vnuk zkusí, jak si stýská a jak ti vojanští páni jsou zlí, a že nějaký dvacetník by to hodně spravil, že jsou tuze na to lační, a nejvíc ten kaprál, protože si rád zavdá.“

„Proto tedy stará Brtková bibli prodává –“

„Proto, vzácný pane. Když si jinak nemohla pomoci! Tak dala bibli. Těžko se s ní loučila, bodejť, jak by ne. ‚Odnepaměti byla v našem rodu,‘ povídá, ‚až já jí teď musím pozbýt. Pánbůh mně odpusť!‘ A plakala, vzácný pane, a jak by neplakala –“

„A vy jste sem šel s tou knihou schválně.“

„To ne, ale zaslechla, že chci do Prahy. Vědí, když přišlo do hlasu, že císař umřel –,“ a starcovy oči pátravě utkvěly na Krameriovi. Ten, drže bibli v rukou a hledě Šlechtovi do očí, pravil klidně:

„Vy tomu nevěříte.“

Sedlák, oči z něho nespouštěje, na okamžik mlčel, pak určitě odvětil: „Ne, vzácný pane.“

„Tak jste ho měl rád –“

„A my všichni, a oni také – mám tu jejich knížku Josefovou. Říkám si v ní často a rozumím tomu, vzácný pane, co čtu, rozumím,“ opakoval s důrazem. „Však je to svatá pravda, všecko, co tam psáno, co se už stalo, a to ostatní – to proroctví, to se musí ještě vyplnit –“ A vstav jal se jako prve na ulici mluvit kazatelsky, ale živě, patrně z plného přesvědčení a citu:

„Služby boží potom víc v nesrozumitelné řeči se nekonaly, nýbrž modlitby církevní v mateřském jazyku činěny byly –“

Kramerius, jsa poněkud v rozpacích, přerušil mu další výklad. „Toto jest všecko jenom přání, na způsob proroctví, pantáto.“

„A to proroctví žádný nesplní nežli on – císař Josef –“ Pojednou dodal hlasem, v němž prosba i důvěra zněla: „Učený pane, když tak všude mluvili a všude vyzváněli a do kostela na mše se hrnuli – jářku – půjdeš do Prahy, tam je upřímný přítel selského či voráčského stavu, třeba sprostného a opovrženého, ten tě neošidí, ten ti poví pravdu, umřel-li náš dobrodinec –“

Umlkl a oči jeho utkvěly s dychtivostí na rtech Krameriových. „Pantáto, je to pravda. Císař umřel a již jest pochován. Ve Vídni, v císařské kryptě.“

Staroch se patrně zarazil. Okamžik hleděl mlčky na Krameria, jako by ještě zkoumal, pak zhluboka povzdechl a šedivou hlavou zakýval:

„Jím věřím –“ A zase hlavou smutně kýval a dodal: „To na nás pánbůh dopustil – To zas bude. To zas bude lavice, osel, trdlice, to se bude zas karabáč mít –“

„Nic se toho, pantáto, nebojte. To už dnes není možná, aby –“

„O pane drahý, kdyby byli všichni jako oni – Ale co jich je podnes, že nechtějí zapomenout na karabáč, co bylo a jakou měli moc, jak by se zas trestalo na kanceláři neb v jagrhausu; třeba zas až do smrti –,“ dodal chmuře husté sivé obočí.

Kramerius bezděky, jako by pochyboval, opakoval:

„Do smrti?“

„Ba tak, vzácný pane, jako mého nebožtíka bratra –“ Vtom se otevřely dvěře a do Expedice vešel P. Matouš Vrba v zimní čepici se štítem a s ušima a v límcovém plášti tmavomodrém. Trochu na levou nohu napadal. Kramerius, jenž zatím bibli byl na lavici položil, vítal ho jako dobrého známého; než mu pověděl, co tu s tím sedlákem jest, vešel mladší muž, mladší nežli Kramerius. Ten, ruku mu podávaje, důvěrně ho vítal:

„Vítám tě, Šedivý.“

Zatím starý sedlák, vida pány, ustoupil zase a usedl na lavici, ale již všichni tři u něho stanuli a Kramerius se ho ptal, jak to bylo tedy s jeho bratrem. Šlechta změřiv si rychlým, zkoumavým pohledem oba přichozí, mávl rukou a pravil:

„To bylo v tom otroctví, než slunce vyšlo. To jsem byl ještě v samé mráкотě, nedospělý na těle i na duchu. Před čtyřiceti lety – ach, vzácní pánové, tenkrát se musil každý chránit pohněvat jen písaře nebo mysliveckého, nadtož pak sirotčího nebo správce. A můj bratr si mysliveckého mládence rozhněval, a to pro něhou tvář. Měl krásného psa, a toho chtěl ten myslivecký a žádostivě; ale bratr nechtěl a nedal, ani neprodal, a tak on se ten myslivec vymstil. Udělal to, jak to hajní a myslivci dělali, když chtěli mít z vesnických psů kůži na boty nebo na kalhoty.“ „A jak?“ ptal se Šedivý.

„Tak, beze všeho. Vzal si příčinu, že pes běhal bez klády na krku u lesa. Přišel k nám, a že psa musí proto zastřelit, a hned se k tomu měl. Ale pes byl divoký a nechtěl rány dočkat.“

„A kde ho chtěl střelit?“ ptal se P. Vrba.

„U nás ve stavení, v síni. A když Vořech, to byl ten pes, takový krásný, veliký, a jak hlídal, pořád pobíhal, lítal a štěkal, poručil ten lotr, aby ho bratr na provaz uvázal a podržel. A tu můj bratr, dej mu pánbůh, vzkřik celý bez sebe: ‚A kdyby mne na tom místě zastřelili, to neudělám.‘ Tak se ten myslivecký teprv rozvztekal a hrozil; a když bratr neposlechl, tak musili mysliveckému psa uvázat, totiž jiní, bratr ne, ten nic, ten to nechtěl ani vidět. Na zahradě, u slívy, tam psa uvázali a tam ho ten – bouch, zrovna do oka, aby si kůži nepokazil.“

„Fi –,“ zvolal Šedivý, „a ještě si snad kůži vzal?!“

„Ba vzal, jako jiní; ze Sadské poslal rasa, aby psa odřel.“

„Sám ras!“ prudce zvolal P. Vrba.

„A jak bratr?“ ptal se Kramerius.

„Ten to brzo zaplatil, že se ozval. Ani ne za týden, oral na poli, a tu se přihnul ten myslivecký, a zrovna na bratra, že je pytlák, že hubí zvěř a pytláčí, a hned ukázal oka, ta že našel v trní u našeho pole, a hned také bratra šacoval, že má jistě koroptve – A sám měl v ruce koroptví pírk, a teď se dal do bratra a křičel, že je u něho našel, jako u bratra, a cpal mu je do očí, že je měl v kapse a že chytá koroptve. Bratr se bránil – ale jaká obrana! Jak jednou mládenec nebo hajný udal, to bez řečí, to bylo všechno mamó. Bratr musel v sobotu do jagrhausu, tenkrát v Havransku – A draží páni, kdo se dostal do jagrhausu, s tím bylo zle, ne-li amen – ten musil na lavici – ale takové jistě neviděli. Byla schválně pro člověka, ležel v nijako ve formě, a když do ní lehl, tak ho nahoře zašroubovali, že sebou nemohl ani hnout. A do té musil, kdyby i na kolena klekl a prosil nebo krvavě plakal. A můj bratr musil taky, a ten mládenec s hajným ho tak ukrutně mlátili, že jsme si ho musili odnést. A z těch ran měl pak smrt –“

„A to se stalo bez trestu!“ zvolal P. Vrba.

„A nebylo líp, až přišel on, soudce spravedlivý a otec,“ dodal starý sedlák. Vrba i Šedivý pohlédli z něho tázavě na Krameria. Ten oběma na vysvětlenou řekl:

„Pantáta jest horlivý čtenář –“

„A přišel si sem pro knížky,“ mínil Šedivý.

„Sprostný a chudý člověk nesmí povznést svých očí k bohaté tabuli“ – a sedlák upřel své zraky na regály plné knih. „Musí hladovět i v tom a nesmí prohlédnout.“

P. Vrba byl tou odpovědí zaražen. Ne její formou, nebo té porozuměl z poznámky Krameriovy; ale obsah její jej překvapil. A vtom ještě uslyšel to o staré bibli. Kramerius jim pověděl, proč pantáta přišel, a doloživ, jak ta babička chudá plakala pro tu knihu, řekl pojednou sedlákovi, že tu knihu nekoupí. Ten se nemálo zarazil, ale P. Vrba, vystihnuv úsměv i pohled Krameriův, zakýval souhlasně hlavou a ohledáváje kapsy ochotně pravil:

„Jsem s vámi – napolovic, napolovic – vlastně načtvrt, náš pan farář tu druhou částku nahradí, musí.“

„A já také něco přidám,“ doložil Šedivý porozuměv, co se chystá. Za chvíli poté měl starý sedlák v hrsti kolik dvacetníků. Žasna hleděl na ně i na nenadálé dárce; žasl však ještě více a děkoval,

když mu Kramerius oznámil, ať ty peníze dle uznání dá tomu vojáčkovi, ale ten ať je opatrný, ať nedá všecko tomu kaprálovi spolknout, a on, Šlechta, ať vezme zas bibli s sebou staré Brtkové.

„A tu máte vy od cesty,“ dodal Kramerius a dal mu dvě knížky, kteréž z regálu vybral. „Když tak rád čtete.“

„A ve kterých kasárnách jest ten synek?“ ptal se P. Vrba.

„Na Dobytčím trhu, velebnosti.“

„Aha, tedy u nás, snad zrovna v mém pokoji – Byl jste tam už někdy?“ Když sedlák zakroutil hlavou, dodal:

„Tak vám ta kasárna ukážu. Máme jednu cestu. Ale počkejte chvíli.“ Obrátiv se ke Krameriovi, dodal:

„Jest psovský čas, v koleně mně to vrtalo a ještě tam mám ty mravence, ale nevydržel jsem doma. Chtěl jsem spatřit vaši novou Expedici, víte, Expedici Královských poštovských novin, královských –,“ opakoval s důrazem.

„Ach, všiml jste si –,“ a Kramerius se usmál. „Ano, královských. Máme teď jen krále –“

„A zůstane to tak?“ ptal se P. Vrba.

„Nechám to tak, dokud to na titulu nechají – A myslím, že nechají, alespoň teď. Budeme mít bohdá brzo korunovaného krále.“

„Víte něco, slyšel-li jste něco?“ tázal se rychle, nedočkavě P. Vrba.

„Baron Neuberk ti něco řekl?“ tázavě doplnil Šedivý.

„Ano, povídal, že tu v Praze bude brzo držán sjezd. Stavové se sjedou. Podají stížnosti, ale nejprve budou prý žádat o korunu, aby byla z Vídně vrácena. Povídal to hrabě Kolovrat, kanclíř, a hrabě Lažanský, Prokop, nejvyšší sudí. Ten to baronovi také řekl.“

„A to jsem chtěl slyšet, to jsem chtěl slyšet!“ opakoval P. Vrba a mnul si vesele ruce. „Vida, dobře jsem hádal, však jsem to panu faráři povídal. Už ne rex non coronatus, už ne; a dobře že jsem šel. Však jsem si hned pomyslel, že se takhle více toho dovím nežli z novin.“

„A já bych stavům ještě jedno poradil,“ pravil Kramerius, „aby také o to žádali, a důtklivě, aby nový král mateřský jazyk opět do všech našich škol a kancelářů zavedl. Nebo jen tak okřejeme –“

„To to, pane, to ale já myslím, že se to teď změní; dřív, víme, za nebožtíka, to ne, ten samou němčinu,“ mluvil horlivě P. Vrba. „To s korunou jest dobrý začátek. A vůbec, milí zlatí, já se těším, že bude teď jinak, a věřím, víte, co v Písmě svatém psáno: Co se bouříte a pláčete? Neumřelať, ale spí –“ A zdvihnuv pravici do výše, potřepal jí, a obočí vypjav, opakoval: „Neumřelať!“

Ale vtom už sebou škubl, jak zaslechl hlahol zvonů.

„Poledne! Pan farář bude čekat. Tak už nic nového, pane Kramerius? Tak pojděte, pantáto, zavedu vás.“ Podav ruku Krameriovi i Šedivému, měl se k odchodu. Ale u samých dveří se zastaviv, ptal se, nebyl-li tu někdo v makovém plášti kupovat Paprockého. Uslyšev, že nebyl, dal se do smíchu a pravil: „Však on přijde. Hledá svůj rod šlechtický, Herr von Lidlowa. Ať si Paprockého dobře počítáte, takový bohatý soused a šlechtic k tomu ať platí. Spánembohem! Tak pojděte, pantáto.“

Sedlák, dosud sedě stranou a pány pozoruje a jejich hovoru naslouchaje, vstal na vyzvání knězovo, ale hledě z bible na Krameria, ptal se ho, jestli to tedy tak, má-li bibli opravdu zase vzít staré Brtkové. Když Kramerius přisvědčil, děkoval staroch znovu za Brtkovou a sám za knihy a dodal, podávaje Krameriovi drsnou svou pravici:

„Vzácný pane, jsou jako náš sloup a naše světlo. Aby jich pánbůh ve zdraví zachoval.“

Kramerius mu stiskl ruku a zval jej, aby zas, až přijde do Prahy, se tu zastavil a aby pozdravoval rychtáře Vaváka, aby už zase jednou přišel, že už tu dávno nebyl ani nepsal.

Tu se staroch lekl.

„A proboha!“ zvolal, „vždyť já – odpustějí – ale měl jsem plnou hlavu těch myšlínek – Vždyť jim nesu od našeho rychtáře psaní –“

Složiv pytel, hrabal se vespod v kožichu, až odtud vytáhl dobře složené psaní.

„Měl jste přinést odpověď?“ ptal se Kramerius, bera list. „Rychtář nic neříkal.“

„Tak jest dobře, pozdravujte ho. Sbohem, velebný pane!“ dodal, pozdravuje P. Vrbu, který ze dveří vykračoval. Za ním se hrnul sedlák v kožichu, nesa bibli zase v pytli na zádech, dav si na šedou hlavu vysokou svou beranici s pentličkami.

III. O MLADÉ ŠLECHTIČNĚ A STARÉM JEJÍM STRÝCI

„Jistě něco do novin posílá,“ pravil Kramerius, rozbaluje list u psacího stolu.

„Nějaké skládání,“ mýnil Šedivý, jenž usedl na židli vedle té, na které ležel jeho plášť, poblíže nevelikých kamen kachlových zelené barvy.

„Ach – to jest divné skládání!“ zvolal Kramerius, jenž zatím list Vavákův zběžně prohlédl. „Poslechni!“ A opřev se zády o psací stůl, jal se čísti. „Nejmilejší pane vlastenče! Upřímný Čechorode, Zemovlastní Rečovode!“

„Aj, to je titulů!“

„Veleslavín by se jim hrubě divil. Ale tohle je ještě divnější. Poslouchej.“

I četl Vavákovu zprávu obšírně psanou o jakémsi myslivci Maternovi, jenž mnohá léta sloužil na Poděbradště a na Kolínště. Ten myslivec že byl jediný ze všech, protože byl na lid hodný, uznalý a spravedlivý. Ale právě proto že se nezachoval svým představeným, a když nejednal tak krutě, an toho nedovedl, jak oni poroučeli, byl ze služby propuštěn, ač jinak byl ve službě a ve všem úplně zachovalý, to že on, Vavák, dosvědčuje na své dobré svědomí. Ten Materna že se pak odstěhoval do Městce Králové se svou dcerou, jsa už kolik let vdovcem, jediného syna máje ve Vídni.

A ten že byl také jeho jediná naděje, neboť starý Materna žil chudě, ač byl šlechtic, ze starožitného rodu Maternů z Květnice. Doufal, že syn zase tu slavnou famílii do vzhledu uvede; ale zatím že smrt všemu konec učinila, neboť ten jediný syn, urozený a krásný mládenec, že se utopil, vrátiv se z Vídně, ve vsi Senici v rybníce pod Srbcem, když tam o honě střílel divoké ptactvo.

„A tady si Vavák zaveršoval,“ pravil Kramerius a nahnul se ukázat Šedivému prosté náhrobní verše vesnického rychtáře, pod nimiž bylo připsáno:

„První Materna s Čechy kvetoucími do Čech z Charvát přišel, poslední Materna s Čechy hynoucími zahynul a zašel.“

„A co chce Vavák, proč ti to oznamuje? Do novin snad?“

„Ne, to ne, to už je staré. To se stalo před osmi lety, a před šesti umřel starý Materna. Zůstala však jeho dcera –“

„Ach! A co ty –“ Šedivý usmívaje se pohleděl příteli do očí. „Snad se jí nemáš ujmouti. Je mladá, hezká? To by Vefinka –“

„S Vefinkou se asi nejdřív poradím o tom děvčeti. To se neboj. Ale Vavák se doptává, nevěděl-li bych mezi známými o nějakém vhodném místě pro tu mladou Maternovou, aby jsouc takového staročeského rodu, nemusila snad někam do služby.“

„A co teď najednou, když jsi řekl, že ten Materna umřel před šesti lety –“

„Umřel; ale po jeho smrti ujal se jeho dcery, jak Vavák píše, městečky farář. Teď umřel, a děvče nemá, kam by se podělo. Ovšem –,“ a Kramerius zase četl:

„To ještě zůstává, že starého Materny bratr byvši v onu sedmiletou vojnu majorem, zdali živ jest a syny má-li, nemohu se dovědět.“

„To bude těžká věc,“ prohodil Šedivý, zamyšlen před se hledě, jako by se rozpomínal. „Nikdy jsem o něm neslyšel.“

„Já také ne. A Vavákovi bych rád byl po vůli, a pak má pravdu. To děvče je ze starého českého rodu –“

„Je v tom jako celý náš národ – někdy bohatý, slavný; počkej, to budu pátrat.“

Vtom Kramerius zvolal:

„Ach, P. Vrba nám pomůže! Ten těch šlechtických rodů zná, snad o tom majorovi ví. Zeptám se ho – A pak –“

Umlkl, neboť jak povykročil, zahlédl venku někoho přecházeti. Šel těsně kolem dveří, ano nahlédl do nich; a již vchází. Muž v makovém plášti!

Vešel důstojně, rozhlédl se, pak se odměřeně zeptal, je-li na prodej nějaký Paprocký.

Šedivý se bezděky usmál a zamrkal na Krameria. Ten oznámil, že má teď jen díl o stavu rytířském.

„A jsou ještě jiné díly? Také o panském?“ ptal se pan Lidl vážně. „Také o panském.“

„Ten bych si také zamluvil. A co tenhle stojí –“

„Tři zlaté.“

Měšťan se podíval udiven na Krameria a řekl úsečně, ne bez pohrdání: „Tohle?! To jsou ty české knihy drahé.“

„Protože jsou vzácné a jednají o vzácných rodech,“ dodal Kramerius s úsměvem. Lidl na okamžik váhal, pak, vytáhnuv sáček plný strakatých bůstek, vysázel na stůl tři zlaté, a schovav Paprockého pod plášť, odešel zase s takovou strojenou vážností, s jakou přišel.

Oba přátelé hleděli za ním zvědavě i s úsměvem.

„Tenhle šlechtic?!“ divil se Kramerius. „Ten jeho přeplatek nechám P. Vrbovi, beztoho má chudých studentů celý rejstřík.“ Bera na se plášť, ptal se, jak P. Vrba prve toho v makovém plášti jmenoval.

„Už si nevzpomenu. A vidíš, měli jsme se ho na Vrbu zeptat. Snad mu pomáhá hledat šlechtictví,“ mínil Šedivý, taktéž se máje k odchodu. „A teď aby také nám pomohl. Či vlastně té Maternové. Jaká asi je –“

„Vida, vida, jak se, vlastenče, začínáš starat o mladou urozenou slečnu,“ děl Kramerius již na ulici, kam vyšel za přítelem, oznámiv svému pomocníku, kdy zase odpoledne přijde.

Prokop Šedivý se zasmál.

„Musím se starat,“ pravil, „ty pro Vefinku a u Vefinky bys mohl snadno zapomenout. Teď půjdeš jistě kolem.“

„Půjdu, ale na tu Maternovou nezapomenu. Budu se starat a ty se po tom majorovi také sháněj.“

Podali si ruce a rozešli se. Šedivý Železnými dveřmi zašel, Kramerius pak mířil směrem ke Spálené ulici. Věděl, že v tu dobu zahlédne u okna svou Vefinku.

Stará Hanělka už dala na stůl, farář Hejna chodil z pokoje do pokoje, od okna k oknu a mrzel se na Matouška; ale ten nepřicházel. Už bylo poledne dávno odzvoněno, už konečně se dal starý farář broukaje sám do jídla, když P. Vrba vstoupil. A nic vesele, a také se nic nebránil, když farář ho začal plísňiti, polo doopravdy, polo štiplavým žertem. A to starce zarazilo. Matoušek měl odmlouvat, měl se brániti, tak to farář měl rád, a to teď nic. Jen nějak roztržitě vypravoval, že byl v Expedici a co tam slyšel. O sedlákovi ani nehlesl. Kdyby byl pověděl, že ho zavedl až do kasáren, do jejich někdy domu, z něhož je vypudili, byl by se farář opravdu zlobil. A to P. Vrba nechtěl. Po obědě zašel farář do svého pokoje a tam se uložil na nízkou pohovku, aby si zdřiml. Matoušek to také zpravidla dělával ve svém pokoji. Ale dnes se nenatáhl na pohovku, nedal šátek přes obličej jako jindy. Sedě u kamen, myslil nejvíce na starého sedláka. Nabídl se mu v Expedici za průvodce z přirozené náklonnosti k lidu.

Sám byl z něho. Pocházel z pohorské vesnice hradeckého kraje a do studií se dostal, jsa už na studenta hezky při letech. Byl už tkalcovským tovaryšem. Studuje bydlil u chudých lidí, ze semináře pak, když ho vysvětili, dostal se zase na ves, do hor, mezi samou chudinu. A ze vsi se pak skoro ani nehnu. A to se mu pamatovalo. Něco selského v něm vždycky zůstalo, i v chování jeho i v řeči a žertu. Na pány nedržel, jsa vždy při poddaném lidu, ač jinak ani studium ani jeho vážné postavení nepovznesly jeho sebevědomí tak, aby neměl před vrchností a před vojenskými důstojníky, před nimiž jeho rodiče i všichni ve vsi mívali strach a poníženou úctu, respekt až přílišný.

Teď myslil na starého Šlechtu, který jej zajal zvláště tím, co v Expedici řekl, když byla řeč o čtení a o knihách. O tom s ním také cestou, když šli na Dobytčí trh, zavedl řeč. Staroch mu zpočátku nedůvěřoval, ale pak se přece rozhovořil o čtení i o tom, jak je lid hloupý a zatmělý, ale že by bylo čtenářů dost, kdyby bylo knih a mívá bída – A tak došli až ke kasárnám, k jejich bývalému kněžskému domu. Pustil tam sedláka samotného, ale čekal na něj. Nedalo mu, aby nezvěděl, jak staroch pořídí. Než ten se vrátil za malou chvíli oznamuje, že ho tam nechtějí pustit. P. Vrba se odhodlal, že vejde kvůli tomu starochu do domu; bylo to po několika letech zase poprvé.

Teď, sedě u kamen, myslil na to, jak zblízka spatřil tam tu všecku ohavnost spuštění, jak v tom tichém a klidném jindy stavení je jako v oule a jak tam všecko znesvářili. A co křiku a klení a nadávek přeslechl jen za tu chvíli, co tam přízemní chodbou prošel do vojenské jizby! Bylo mu tam nevolno, všecko jej dráždilo a musel se i přemáhati, aby nedal průchodu svému hněvu. A toho ubohého lidu vojanského! Ještě teď ho pojímala zlost, když mu připadlo, jak tam na konci chodby jakýsi desátník s lískovkou u šavle se utrhoval na mladého vojáka, jak ten ubožák musil stát a nesměl ani hlesnout, i když desátník zarudlý jako krocan a oči vyvaluje jej poličkoval a přitom láteřil a klel, až bůh bránil, a to proto, jak P. Vrba stoje opodál vyrozuměl, že ten voják neměl cop podle pravidla upletený a řemen u šavle dost v pořádku. Pro to vše přišel domů v takovém neladu, ač se dost přemáhal kvůli farářovi, jenž by se nesmírně rozčilil, kdyby mu pověděl, co v jejich někdy domě všecko přehlédli.

Někdo zaklepal na dvěře; vešel – Kramerius. P. Vrba byl nemálo překvapen, velice mile. Host se omlouval, vytrhuje-li, a pak se zeptal na Šlechtu z Milčic. P. Vrba mu kynul, aby tiše mluvil, že pan farář vedle spí. A šeptem Krameriovi, jenž musil vedle něho usednouti, vypravoval, jak sedlák pořídil, a že on, Vrba, viděl také vnuka té stařeny, že slouží u pěších, že to hoch podobný, a jakou měl nehoráznou radost, když uviděl starého kmocha a uslyšel o své bábě, ale pak jak sebou škubl a div se strachy netřásl, když vešel do jizby jeho pan kaprál, týž, kterého viděl P. Vrba před chvílečkou, an na chodbě vojáka poličkoval. O tom teď Krameriovi, dosud jsa rozhořčen, vypravoval, a jak ten mladý voják úzkostně po tom rasovi hleděl, až zašel, a jak pak jen tiše, aby ho nikdo neslyšel, si posteskl, jaký je zlý –

„Němec?“

„I toto, vlastenče, Čech jako poleno, ale nadával, toť se ví, pan kaprál nejvíc po německu.“

P. Vrba byl by dále o kasárnách vypravoval, ale Kramerius obrátil řeč. Nejprve vyplatil starému kaplanovi Lidlův přeplatek za Paprockého, aby jej dal studentovi. To P. Vrbu zase povyrazilo. Zasmál se a měl radost, že se nezmýlil; pak napjal sluch a zvažněl, když Kramerius jal se vypravovati, co milčický rychtář psal.

„Ach, to je! To je!“ opakoval Vrba. „Kdo by pomyslel! To jste měli toho pana Lidla chytout – Škoda, škoda. Ten by vám byl pověděl.“

„Ten?! A co?“

„O tom strýci majorovi, o tom Maternovi z Květnice. Tím se nějak chlubil. Vida, tak by to děvče, či jako ta slečna Maternová, měla strýce majora! Snad už teď barona. A to jí pomůžeme hledat. Počkejte, vlastenče. Nechte to zatím na mně. Já to vypátrám –“

„Kde ten strýc je?“

„A jaký je, a jaká ta famílie vůbec. Pan Lidl je v tom, to by se mi tuze nelíbilo. Aby ta panna, jako ta Maternová, dobře vychovaná, na faře byla, povídal jste, vidíte, aby se tak někam dostala! Tak počkejte, na tom si dám záležet. Víte, já na to panstvo hrubě nedám, ale tady to, panna či slečna, víte, ze starého českého rodu –“

„Právě proto, velebný pane.“

Když farář Hejna, maje pravou tvář od pohovky do červena otlačenou, se probudil a k Matouškovi do pokoje vstoupil, všiml si hned, že se nápadně vyjasnilo. Starý kaplan byl hovorný, hned vytáhl ze stolu karty a položil je na stolek u kamen. Byly to ty, v které ještě venku, na faře, hrávali. Když se farář Hejna rozhodl, že se odstěhuje do Prahy do kněžského domu, aby měl lepší pohodlí a ošetření, vzal si i ty karty s sebou. Když pak po roce se dověděl, že jeho bývalý kaplan, a byl už, neboť pozdě došel svěcení, hodně starý kaplan, pořád postonává, pozval si jej k sobě do Prahy na stálý byt, za společníka. Měltě sám slušné jmění, a pak se mu po „Matouškovi“ hodně stýskalo, neboť žádný mu nedovedl tak vyhověti jako on.

A tak se zase škorpili v Praze jako na venkově a každé odpoledne sehráli si zase v karty. Dnes byl starý kaplan na faráře milosrdný. Staroušek, drže karty v ruce, objížděl svůj široký límec, pod krkem i v týle, jako by ho škrtil (to měl Vrba vypořádáno, že znamená špatnou kartu), a málokdy si jen pohladil rukou prsa a rovnal límec u kabátu (dobrá karta), a přece starý farář skoro pořád

vyhrával. Netušil, že jeho šedivý kaplan je roztržit pro mladé děvče, to pro urozenou slečnu a pro majora ze sedmileté vojny, starého jejího strýce!

IV. F. VĚK SE STANE PRINCIPÁLEM

Když starému Věkovi před dvěma lety přišel znenadání syn František z Prahy, neutajilo se, jak se navrátil: že navečer, aby ho žádný v městečku nespatriil, a sešlý na šatstvu, a že nezamířil rovnou domů, protože se tatíka bál.

Tenkrát se v Dobrušce nadělalo řečí, to že u Věků všechny ty hněvy jsou z muziky, že chtěl mladý býti mermomocí muzikantem, ba dokonce že chtěl jít k divadlu. Také zvěděli, kdož ví jak, že chodil v Praze i mezi herce a herečky, ano že i sám hrál veřejně v divadle komedii! Z toho byla v malém městečku hrůza hrůzoucí a první dni, když se mladý Věk ani neukázal, všelijak se lidé k němu dobývali, za různými záminkami.

Než pomalu zvykli, když nic dále nebylo a když historie zcela klidně a všedně skončila se tím, že mladý Věk začal otci pomáhati, že se postavil v krámě za pudl pod mořské panny, na nichž visely váhy, kornouty, tkanice a lečjaké jiné zboží, a když vážil pepř, šafrán i jiné koření. O to se nikdo nestaral, jak mladému filosofovi při tom bylo, jak těžko se vpravuje do nového stavu, zvláště když se ještě nadto soužil pro nešťastnou lásku. Jen Věková tušila, jak synovi je; matčino oko postřehlo, jak je sklíčen, jak těžce nese jednání pantátovo, jenž neměl dosti šetrnosti k jeho vzdělání a minulosti, jenž zpronařikal synovu nejmilejší hudbu, ano i noviny mu obroukal, že si je objednal a nadto bez jeho vědomí. A jenom Věková také zvěděla, co František chtěl vyvěsti, když druhého podzimu, co doma meškal, zajel do hor, do Králík, kam ho otec za obchodem poslal.

Zmařený ten útek mnoho změnil. Mladý Věk se navrátil z hor, rozhodnův se, že tedy zůstane doma a že bude kupcem. Z pevného toho rozhodnutí zavanul mu do nitra jistý klid. Myšlenky a touhy, které jej dosud znepokojovaly a vytrhovaly, musily ustoupiti a práci své se oddal horlivěji. Ne sice s láskou, ale také ne s odporem. Vědomí, že není zbytlí, že to teď jeho povinností, usnadnily mu jeho povolání.

Tenkrát, když se vrátil z hor, těšila jej matka, dojatá a z hloubi duše mu vděčná, že bude teď jinak s pantátou, a on, František, že si nakoupí knih, co bude chtít, že bude moci také muziku provozovat pro své potěšení a že si pořídí klavír, však že si pantáta dá říci.

Ale on hudby zpočátku nedbal, když se jí tak nadobro zřekl, jí, která měla býti jeho povoláním. Vyhýbal se houslím i notám a vymlouval se kmotříčkovi Havránkovi, choru regentovi, když jej zval na duo nebo kvarteto. Bátl se o svůj klid, bál se touhy a tesknoty, jež by ho snad zase napadly. Proto se také o klavíru ani nezmněl, ač často si na něj vzpomněl, a když ho matka sama připamatovala, odvětil, že ještě počká, že to odloží. Nechtěl ho také kvůli otci. Ten už delší dobu postonoval na nohy a nemohl skoro nikam. Také se čím dále tím více práce shrnovalo na mladého Věka, i starosti o pole i všechn obchod, jenž dobře šel.

Jediné vyrazení měl mladý kupec, když večer zavřev krám zasedl na sedniče ke knihám. Četl ze své zásoby klasiky, autory francouzské, německé a také české knihy. Ty byly staré, jež sehnal tu tam v sousedství i od vesnických kupců; na knihách těch se cvičil v mateřském jazyce, jak na to byl v Praze naveden profesorem Vydrou. Byly také novější a nejnovější, i Krameriovy noviny, co vše mu v Praze obstarával přítel ze studií Hněvkovský. Od něho ty věci starý Šulc, forman, přivázel; od Hněvkovského také časem psaní došlo, a tak mladý Věk zvěděl o všem důležitějším, co se v Praze, a zvláště co se v kruhu vlastenců dalo.

Tenkrát, když se vrátil z útěku, těšila jej také matka, že časem zapomene na tu –a že si oblíbí jiné hodné děvče. Tenkrát se mladý Věk na tuto útěchu smutně usmál a hlavou zakroutil, jmenovitě na to, že na Paulu zapomene. A teď už zima hodně pokročila, již minulo kolik neděl od té doby, a cítil jako tenkrát. Stará bolest nepřehlela. Za těch zimních večerů, když tak sám na sedniče čistě vybílené, maminkou pohodlně upravené, sedal u svíčky s knihou v ruce, nejednou se zamyslel, a to o nedávné minulosti. A nitro jeho pokaždé ještě zatrnulo, zvláště když někdy, vytáhnuv ze své truhlice škatulku, v níž choval dvacetník od Mozarta, přehlížel ceduličky a papírové útržky v ní uschované,

popsané tu víceméně drobným, úhledným písmem ženským. Byly to ceduličky, odpovědi Pauliny z té doby, kdy ještě byla němá.

Od té doby, co se s ní v Kralíkách rozešel, tehdy už matkou, jež radostí nad narozeným děckem řeči nabyla, neslyšel o ní nic. Thám, jenž slíbil, že bude někdy psát, nepsal ani jednou, a Hněvkovský, kterého se mladý Věk v listu na něj ptal, podal zprávu, že o Thámovi neví, v Praze že není.

Ted' koncem zimy nastala mladému kupci nová starost. S otcem bylo hůř. Bývaly chvíle, tenkrát jmenovitě, když vrátiv se z Prahy, musil do krámu za pudl, když jej otec tak bezohledně plísnil a nešetřně, ano surově, jak se mladému zdálo, mluvil o jeho umění, o divadle a Paulině rodině a o ní samé, když s ním bezohledně jednal, že pocítil odpor proti otcovu jednání a hněv proti otci. Ted', kdy se sám odevzdal stavu, do něhož jej otec vnutil, mnoho se změnilo. O leccem ted' sám uznal, že otec byl v právu, leccos omluvil jeho zásadami a vzděláním. V duchu se s ním smířil. Ovšem takové srdečné, hluboké oddanosti, jaké k matce choval, k otci neměl. Ted' starostně pozoroval, že se zdraví otcovo valem horší, a nejednou, když otec na posteli dřímal nebo ve staré lenošce seděl všechn sklíčen a přepadlý, tváří žlutých jako vosk, pojal ho strach, tu že bude těžké vyhojení.

K staré nemoci přidal se neduh plicní. Starý Věk si na prsa naříkal čím dále tím více. Stýskal si, jak se mu do nich krev náramně valí, že je má jako přeplněná. Když manželka, která jej pečlivě a starostně ošetřovala, nebo syn František na jeho vyzvání ruku mu na prsa položil, cítili v nich divné bušení, a srdce starého kupce tlouklo přitom nadobyčej prudce. Často je také volal těžko dýchaje, že se zalkne, nebo zase v divné úzkosti, která jej napadala a zle skličovala. Domácí prostředky, jež Věková mu dávala, nepomáhaly, ani studená voda, kterou si nemocný na synovu radu myl prsa.

Bylo hůř, a když také medicíny dobrušského felčara, jenž už předtím hojil beze všeho zdaru nohy starého Věka, nic nepomáhaly, poslal mladý Věk povoz na Opočen pro panského doktora. Bylo za jasného dne začátkem března. Mrzlo a na polích poletoval v studeném větru poprašek sněhu. Slunce krásně svítilo a jasným vzduchem se určité rýsovaly černé lesy a návrší za městem v podhůří Orlických hor. Byl to po ustavičných plískanicích vzácný den.

Mladý Věk však ho nedbal. Vyhlížel ustavičně z krámu, ano i před něj vycházel podívat se, nejede-li již opočenský doktor. Byloť vzadu za krámem, ve světnici, dnes hůře než jindy, a úzko. Konečně se ozvalo hrčení kočáru, jenž zahrnul k Věkovu dřevěnému domu s podsíňkou, stojícímu na náměstí. V povozě seděl někdo v ohromném kožiše, nad jehož veliký límec čouhala jen chlupatá čepice s ušima. Z kožešin se pak vyvalil vysoký, tělnatý muž, dobrý padesátník, značně osmahlý, zatuplého nosu, bílých, zdravých zubů, ve veliké vlásence s copem, v tmavohnědém kabátě, u jehož rukávů proběhávaly se kadrličky jako cukrové. Sotva si povšimnuv uvítání mladého kupce a jeho matky, jež starostí a nevyspáním velmi přepadlá vyšla na síň, ptal se hned zkrátka, tak kdeže mají pacienta.

Mlčky a s náramnou vážností sáhl nemocnému na tepnu, podíval se mu na jazyk a sáhl pak na srdce, když starý Věk vzdychaje naříkal si na bolení v prsou. Pak, nerozmýšleje se ani dost málo, řekl doktor:

„Přeslici sem.“

„Pouštět, pane doktore?“ ptal se mladý Věk.

„Či myslíš, že ne?“ odbyl ho doktor a vytáhl z hluboké kapsy svého kabátu fáč pěkně stočený, brunátné barvy, ale značně už sešlý, jako zamaštěný, a pouzdro, z něhož vyňal lesklé poušťadlo. Zatím Věková přinesla přeslici, o kterou starý Věk musil opřít ruku, jak ji doktor upravil, a již vytryskl z ní vysoko proud tmavorudé krve.

Když nazejtří doktor zase přijel, nechtěl ani uvěřiti, že se nemocnému neulevilo; nebyl však nikterak v rozpacích. Bez okolků, jako z nejjistějšího přesvědčení řekl:

„Tak repetatur.“

A zase poručil přeslici a vyňal z hluboké kapsy fáč i pouzdro s poušťadlem. Mladý Věk se zarazil, poněvadž viděl, že otec od včerejška velmi ochabl: ale neodvážil se promluvit, jednak že si netroufal, jednak že ho mátlý lékařova jistota i jeho znamenitá pověst po okolí. Nemocnému ušlo

zase mnoho krve; nestalo se však, co doktor, odcházející k povozu, řekl na určito, teď že bude jistě líp. O tom se očitě přesvědčil, když opět přijel.

„A co medicína?“ ptal se. Mínil lék, jež dali připravit dle jeho velmi dlouhého receptu.

„Tatínek jí nechce.“

„Nechce! Copak je malé dítě?! Tak zase přeslici.“ Tu se již mladý Věk ozval a podotkl, že tatínkovi je hůř, že silně zeslábl.

„Oni byli na školách, jak jsem slyšel,“ odbyl ho doktor, „ale ne v medicíně. Slavná filosofie ještě nikoho nepozdravila. Ale tohle,“ a ukázal na poušťadlo, „to bylo in initio, dělali to staří a bylo vždycky dobře. To je má starost, mladý pane!“

A když vykonal, co chtěl, starý Věk omdlel. Syn i matka se nesmírně lekli; než panský doktor pravil docela klidně a sebevědomě:

„Teď se to obrátí. Počkáme.“

Nemocný se sice z mdloby probral, ale třesa se posteskl si tichým, slabým hlasem, že mu je tuze mdlo, že se mu dělají kola před očima, a tma – tma... A byl bledý jako stěna a v rukou mu škubalo. Věková třesouc se sáhla mu na ně i na tvář. Byly studeny. Vyděšena, divže nevzkřikla, pohlédla na doktora; ten však, ukazuje na obličej nemocného, po němž se rozložil výraz utišení a klidu, pravil, vztáhnuv před se ruku masitých bílých prstů s dvěma velikými prsteny:

„Teď je vyhráno. Toho spánku jsme potřebovali. To jsem chtěl.“

Odcházel jako vítěz od lože nemocného, sám sebou spokojen a sebevědomě. I Věková si vydechla, když uslyšela doktorův výrok a když viděla, že se nemocný utiší. Než syn, vyprovázející s ní lékaře, cítil nespokojenost a tíseň. Nicméně poslechl, když doktor sedaje do kočáru jim poroučel, aby nemocného nechali s pokojem, aby se tiše vyspal, tím spánkem že má vyhráno.

Hluboké ticho nastalo ve Věkově domě. Mladý kupec odešel se podívat do krámu, matka pak meškala v sedničce vedle jizby, kde spal nemocný. Šukala sem a tam, neměla však žádného stání. Přes tu chvíli vešla mezi dveře podívat se, spí-li ještě muž. Tam ji také zastal František, když přišel z krámu.

„Pořád spí,“ šeptala matka.

„Už tak dlouho!“

„A ani se nehne, ani dechu není slyšet,“ dodala patrně ulekaná.

Syn už ani neodpověděl, bral se tiše po špičkách k loži pod květovanými nebesy. Věková pokročila za ním, ale ne daleko ode dveří, čekajíc dychtivě, s rukama sepjatýma, co oznámí. Nahnul se do lože, naslouchal, sahal na otce Prudce se vztyčil a po matce se ohlédl, pak skočil k oknu pro stojací zrcátko v červeném papírovém rámečku. Toho okamžiku stála již také stará Věková u lože a třesoucí se rukou rozhrnovala záclonu. Syn přiklonil lesklou plochu zrcadla k nosu a ke rtům nemocného. Když ji zase odňal, byla taková, jak ji přinesl. Neopotila se ani dost málo.

Starý Věk usnul a „tím spánkem měl vyhráno“. Věková hlasem zahořekovala, chytila se syna a plakala usedavě na jeho prsou. On pak, všechn vzrušen, hladil jí vlasy nad čelem šedé. Chtěl ji těšiti; hlas se mu třásl a slova byla nesouvislá, až je pojednou pláč udusil.

Třetího dne byl pohřeb. Mladý Věk vypravil ho důstojně, neboť neplatil už patent, jenž jako po všem hradeckém kraji, tak i v okolí Dobrušky ještě před pěti lety přísně vykonáván, kdy až i pětadvacíti ranami na veřejném místě nebo čtrnáctidenní prací u kolečka na obecném díle trestali toho, kdo svého milého v rakvi pochoval.

Na pohřeb starého Věka sešla se síla lidí, aby vyprovodili váženého souseda a kupce, známého daleko v okolí. Přišli venkované, jeho odběratelé, v kožichách a beranicích, přišli měšťané v pláštích i sousedky v kožíškách, ve smutkové barvě, to v bílých zástěrách i plachetkách. Přišel i starý Žalman v obnošeném límcovém plášti, v čepici formy starodávné. Lidé stojící před stavením na podsínce, krám byl toho dne zavřen, i na síni, kde ležel nebožtík v otevřené rakvi, maje v hlavách planoucí svíci, velmi si všímali vetchého, ohnutého dědečka, někdy souseda zesnulého Věka, když Věkovi ještě ostávali ve zděděném domku před bývalou branou, zrovna proti statui sv. Jana Nepomuckého. Všímali si starocha

o hůl se opírajícího, jenž jako plachý na nikoho se nepodíval, a divili se, že vylezl ze svého doupěte a jde na lidi, to že je nějaká čest, to že udělal jistě jen kvůli mladému Věkovi, protože František chodívá k němu někdy na toulku, starému že by to jistě neudělal. A dobře přitom pozorovali, že ten starý „perlinčan“, ten „beran“ sice na síni smekl, u mrtvého se zastavil, ale že nevzal do ruky kytičku žitných klasů namočených ve svěcené vodě v nádobce, jež stála u nohou nebožtíkových, a že nepokropil mrtvého, aniž mu křížek udělal.

Ale stál chvíli, dědeček holohlavý, třesa se a maje ústa věkem pootevřena, a upíral zarudlé, od studeného větru rozslzené oči na nebožtíka souseda. Pak protlačil se do světnice, kde bylo plno sousedů i sousedek, sedících na židlích nebo na dlouhých lavicích podél zdí. Seděli mlčky a vážně před se hledíce nebo upírali zraky v myšlenkách nebo bez nich na vydrhnutou podlahu, teď plnou mokrých šlápějí a kalužinek od roztáleného na botách a střevících sněhu. Sem tam se někdo ozval ztlumeně a jako oukradkem, sem tam někdo zakašlal a v to zaznělo chvílemi hlasité zakvílení staré Věkové; meškala s několika sousedkami, svými družkami z mládí, vedle v sedniče, jejíž dvře byly vysazeny. Odtud také vešel do světnice, do níž padalo zkalené světlo zachmuřeného dne březnového, mladý Věk v černých šatech i v černých punčochách, s šátkem v ruce. Neklidný, rozčilený pohlédl plaše k oknu, nejdou-li už kněží, a mířil na síň, zase k otci. Vtom vešel starý Žalman. Prostřed světnice se spolu setkali. Všichni kolem, jako vytrženi z dusného klidu a smutného ticha, upřeli své zraky na neobyčejného hosta. A sousedka Snížková, sedíc opodál stolu, v kožíšku a v bílé plachetce, vážná stařena vysokého čela, zahnutého, pěkného nosu, s lalouškem pod bradou, nahnula se živě k mladičkému děvčeti, asi patnáctiletému, vedle ní sedícímu, a zašeptala:

„To je ten starý Žalman, beran takový –“

Teď, podávaje mladému Věkovi zarudlou, studenou pravici, promluvil třesoucím se hlasem:

„Pánbůh tě potěš v tvém zármutku.“

Řekl tak prve každý, kdo vstoupil, ale sotvakdo tak upřímně jako starý Žalman. Mladý Věk dojat tiskl mlčky starcovu ruku a vedl ho, když se ptal po panímámě, vedle do světničky. Nejděle za nimi hledělo mladé, svěží děvče vedle staré sousedky, jehož velké oči pod obočím pěkně sklenutým už prve s účastenstvím patřily vstříc mladému Věkovi, jak vycházel ze sedničky.

Ozval se prepuls. Zvony se vážně rozlaholily a brzo poté nastal na síni šum. Přicházeliť učitel a kněží. V ten okamžik, kdy regens chori, kmotr Františkův, Havránek, zapěl se zpěváky pohřební zpěv, stará Věková, připomenutá, že nastala chvíle rozloučení, zahořekovala znovu, a podporována Františkem, nevidouc pro pláč na cestu, brala se nejistým krokem, všecka sklíčena k rakvi. Starý Žalman vyšel ze světničky až naposled, a také poslední, čekaje sám v koutku, u hodin, vykročil ze světnice a byl také v průvodu poslední.

Po pohřbu, jímž ukončena dlouhá doba obav, trapné nejistoty a strachu, nastaly mladému kupci jiné starosti. Stalť se samostatným hospodářem a v krámě principálem. Měl mnoho práce, mnoho pochůzek a rovnání, ale to vše bylo mnohem snazší, než co bylo předtím. Hůře bylo s matkou. Nadál se, že se jí nyní uleví, že se zotaví. Ale stará kupcová nesla ztrátu svého muže těžce. Rmoutila se velmi a také zdraví jí nesloužilo. Syn ji nutil, aby se šetřila, nedopustil, aby se starala o hospodářství a domácnost jako jindy.

Kvůli ní také odkládal cestu do Prahy, kam by se rád teď podíval. Měl tam jakési obchodní jednání, ale hlavní věcí bylo, že zatoužil zase živě po Praze samé. A když tak na Prahu myslil, připadlo mu, teď že by mohl snáze toho dosíci, po čem toužil: státi se regentem chori a získati si jména skladbami. Tu by však musil všeho nechat, otcovo dědictví prodat. A matka...

Ani nevěděl, že se často zamyšluje, že jej matka starostným okem pozoruje. Až pojednou to pochopil, když jednou odpoledne, bylo koncem března, jak seděl nad otevřenou účetní knihou, hledě před se do prázdna, přistoupila k němu a řekla mu s onou něžnou starostlivostí a laskavostí, jak jen matka dovede:

„Je ti něco, Františku?“

Když zaraziv se živě odvětil, že ne, sama mu navrhla, že by se teď, nežli nastanou jarní práce v poli, mohl podívat do Prahy. Nabídnutí to, svědčící o její starostlivosti a péči, došlo ho a bylo mu velice vhod: i vyznal se, že na to sám pomýšlel, ale že si netroufal o tom se zmínit, aby ona, maminka, neměla z toho nějaké starosti.

„Já se už, Františku, nebojím,“ řekla s úsměvem. „Když jsi se tenkrát z Králík vrátil! Jed’ si, jed, a zaříd’ si všechno, jak chceš.“

Té důvěry zklamati nebylo možná. Přijal nabídnutí matčino, ale pustil mimo všechny plány. Ještě téhož dne si objednal příležitost do Jaroměře, aby se tam dostal včas k slezské poště. Jda o tu příležitost, potkal ono svěží děvčátko, jež bylo se starou Snížkovou, svou babičkou, na pohřbu jeho otce. Panenka nesouc něco z pošty, ho neviděla, ale on bezděky si jí všiml, jak je pěkně urostlá, jako proutek. Když se vrátil domů, měl na stole několik listů. Jeden z nich poznal hned. Byl od přítele Hněvkovského z Prahy. To psaní rozbilil nejdříve. Byly v něm rozmanité zprávy: o sněmu, jenž se nedávno sešel, o Expedici, o pisateli samém, co teď čte a jak se pokouší také ve spisování. Douška však tentokráte nejvíce účinkovala:

„Slyším, že se Thám zase do Prahy vrátil a bude prý, nebo snad už je, já ho ještě neviděl, u divadla.“

Věk se zarazil a bezděky, když právě matka vstupovala do světnice, rychle psaní složil a v papírech na stole skryl. Ze mu Hněvkovský psal, tentokráte matce neřekl. Když druhého dne sedal do vozu, měl list Hněvkovského u sebe v kapse. Vzal ho z opatrnosti s sebou, aby na něj snad matka náhodou nepřišla.

Za krásného březnového dne okolo poledne vjížděl mohutný povoz „slezské“ pošty, tažený čtyřmi, do Špitálské brány. F. Věk, jenž v něm seděl, všečen už roztřesen, daleko před branou vyhlížel velice neklidný a nedočkavý okénkem poštovním. Nyní musil v bráně udati jako všichni spolucestující jméno, stav i proč jede do Prahy (hlavní příčinu nemohl ovšem udati do úředního archu) a kde bude bytem. Udal Zlatého bažanta na Poříčí, kdež také zanedlouho vystoupil. Nohy ho brněly od dlouhé, nepohodlné jízdy, a srdce živěji zabušilo, když se ocitl pojednou v hluku a šumu velkoměstské ulice. Všecko jej to rozrušovalo a nějak omamovalo, takže chvíli ani nedbal, že se mu dotěrně nabízí k obstarávání všelikých pochůzek a služeb žid Zlatého bažanta, takový „hausjud“, jak tenkrát říkali.

V. O STARÝCH A NOVÝCH ZNÁMOSTECH, TÉŽ O PRAČATECH

Vrásčitý ten žid zarudlé, nehuště brady, v dlouhém kabátě a v širokém klobouce hodně již matně lesklém, sebral Věkovi dva vaky a bral se s nimi dlouhým průjezdem, nedbaje posměšků dvou formanů v modrých plantách a chlupatých kloboucích, kteří stáli v průjezde s otlým prvním podomkem v zelené sametové čepičce a bílé zástěře. Ani tento první podomek, ani druhý, jeho „fici“, který přicházel z nádvoří, kde stálo několik formanských vozů, mladého Věka si hrubě nevšimli. Nepřijelť na svém kočáře nebo s povozem jako forman, tenkrát zvláště vítaný host.

Nad čtverhranným, vlhkým nádvořím, v pozadí konírnami vpravo, vlevo staveními obklopeným, vznášela se kolem pavlač a tou se dostal Věk do svého pokojíka, jež mu žid opatřil. Mladý kupec se tu vyznal. Bylať to hospoda jeho kraje; zde také starý Šulc „stával“, sem za ním, jsa ještě studentem, chodíval pro psaní a zásilky od maminky. Tu také v tomto průjezde i na tomto dvoře pozdě do večera na starého formana čekal, odtud si tenkrát ty osudné koláče odnášel, s nimiž pak upadl v umrlčí kapli přes P. Matyáše a z mrtvých jej probudil.

Tak mu ty vzpomínky na špinavém dvoře se začaly. Když do svého pokojíka vstoupil, pomyslí, co teď, a také hned, kde asi Thám bydlí a kde by se na něj nejdříve doptal. Sotvaže si trochu oblek upravil, sešel dolů do hospody, aby pojedl. Pak se vydal do města.

Nejprve zamířil k Hněvkovskému. Z adresy jeho věděl, že bydlí na Dobytčím trhu. F. Věk se dal kolem Hybernského kláštera před čtyřmi lety zrušeného a kolem jeho kostela, právě tou dobou nadobro zamčeného, dolů Starou alejí po Příkopech. Stromy dlouhé té aleje byly ještě holé, ale v zářivém vzduchu krásného jarního dne, v plném proudu sluneční záře, v níž se leskla okna domů zavřená i sem tam otevřená, jako by se projasnily, jako by již procitovaly.

Pod nimi sem tam na lavičkách seděli lidé, šuměly proudy se procházejících. Jeden dolů, druhý proti němu, jeden pestřejší a šumnější nežli druhý. V nich skoro všichni bez plášťů, v jarním obleku, páni ve vykrojených kabátech, makových, žemlových, zelených, cihlových, dámy ve vysokých kloboucích mužským podobných, sem tam růžové barvy s pérem, v šatech se šerpami, ta s pánem, ta s vystrojeným děvčátkem, ona s chlapečkem v krátké kazajce, s širokou šerpou kolem pasu a velikým bílým límcem u krku. Tu kráčet důstojník v černých gamaších, v bílém fráčku, v červené vestě, tam nějaký napudrovaný abbé celý černý, s úzkým pláštěm přes ruku přehozeným: mladí, staří, ale nejvíce mladí, a všichni vyvábeni zářícím sluncem. F. Věk tomu ruchu, tomu hluku a šumu, z něhož hřmotně vyřázel rachot panských kočárů a jiných povozů i pokřikování kočích, už odvykl. Až se mu hlava z toho točila, i z toho, že tak bedlivě všeho si všímal a pozor dával, nepotká-li někoho známého. Spatřil dva bývalé kolegy z filosofie; ale oni ho nezahlédli a on se k nim nehlásil.

To bylo dole na rohu Koňského trhu opodál zděných kotev a krámů v dřevěných boudách. Odtud zahnul F. Věk vzhůru k Vodičkově ulici. Všiml si lidí, kteří stáli na konci rozlehlého náměstí, i jaký proud lidí se hrne k rozlehlým hradbám, za ně, za Koňskou bránu, rozhlédnout se po polích za ní, po omladlém osení. Z Vodičkovy ulice se dal do Řeznické. Šel za vzpomínkami, a pro ně zastavil se před nevysokým domem, kdež Butteauova rodina kdysi bydlila, kde poznal Paulu i Tháma a zažil tolik příjemného i tolik nepříjemného a trpkého. Nepodobalo se, že by Thám, je-li tu, jak Hněvkovský psal, najal si byt zrovna v tomto domě, nicméně vešel Věk do stavení.

Stoupal povědomými dřevěnými schody; nitro jeho divně zatrnulo, když stanul nahoře na chodbičce, která byla té chvíle načichlá vůní kávy čerstvě vařené, jak obyčejně bývala, když sem před lety odpoledne chodíval učit Paulu na housle, a když na konci té chodbičky spatřil známé dveře bytu někdy páně Butteauova, kdysi bílé, u kliky ohmatané. Stál okamžik tiše, v duchu dojat, jako by čekal na nějaký hlas, neozve-li se káravé, ale dobromyslné volání staré paní Butteauové nebo veselé chechtání malé Betyny nebo Lotčín popěvek, jak ho již tu na chodbě bývalo slýchati. F. Věk se až

lekl, když se dvěře náhle otevřely. Ale tím, že vyšla jakási služka nesoucí dřez plný špinavé vody, uveden zase do skutečnosti. Trochu popleten ptal se, nebydlí-li tu pan Butteau.

„Ne, tady neostává.“

„Ani v tom domě, nebo pan Thám?“

„Ne, žádný.“

A děvče dávala se udiveně za mladým pánem, jenž se tak zdvořile ptal a jenž pojednou odtud tak pospíchal. Pak se již nikde nezastavil, až když Žitnou ulicí se dostal na Dobytčí trh. Tam bylo velmi živo a nejživěji a nejhluchěji kolem starého kamenného náhrobku s křížem, jenž o samotě tu stál nachýlen a do země zapadlý asi třicet kroků před Novoměstskou radnicí. Děti se tu rojily a honily, nejvíce chlapi, jako včely na slunci. F. Věk se však nalevo ohlížel, přes několik domů, stojících skoro prostřed Dobytčího trhu. Vyvalil se za nimi do jasného vzduchu špinavý, zahnědlý mrak, vysoko zavířil a zároveň temná rána zaduněla. Jindy tu bylo vídati nad domy věž kostela Božího těla, ale Věk ho toho okamžiku neuviděl, ani když mrak se ztratil, ani když obešel zámečnickou dílnu v nároží těch domů, stanul zanedlouho za nimi. Kostela již skoro nebylo. Zeď s cimbuřím kolem hřbitůvku tatam, hřbitov plný rumu a kamení, a z kostela, v podobu osmipaprskové hvězdy vystavěného, srazili právě zase kus zdi. Už jen málo z té památné stavby trčelo. F. Věk ji znal z kroniky a pomyslně si toho okamžiku, že je jí škoda, ale dlouho nepostáv, dal se napravo, napříč trhem, přes hlubokou cestu rozjezděnou, vedoucí prostranstvím vzhůru k Slovanům.

Z listů věděl, že Hněvkovský bydlí skoro naproti kostelu Božího těla a tím také jezuitskému. Našel ten dům brzo, za spoustou klad, jež navaleny ležely na prostranství před domy, té chvíle skoro chůvami a dětmi obalených. Přítele doma nezastal. Řekli mu, že je asi jistě v sousedství. Věk tam zašel, vyhledal byt paní Markové, kde bydlil nějaký kolega Hněvkovského.

Byt ten byl přes dvůr, v zadním patrovém domě. Když po schodech nahoru docházel, uvítal ho hlas dvojích houslí. Duo znělo z bytu paní Markové. Mladý kupec, nechtěje vytrhovati, chvíli čekal za dveřmi, naslouchaje hře, v níž prim zněl nadobyčej čistě a pěkně. Ale když hra neměla konce, zaťukal a vešel. V prosté, čistotné jizbě o dvou oknech s bílými záslonkami stáli u pultu dva studenti; šestnáctiletý gymnasista, onen, jenž u P. Vrby si knihy na pensa vypůjčoval, a druhý, starší, asi dvacetiletý, pěkného čela, hustého obočí, zpod něhož hleděly bystré, hnědé oči.

F. Věk se omluvil, že vyrušuje, a ptal se po Hněvkovském, že snad tu je u svého kolegy.

„Před chvílí odešli,“ odvětil mladší houslista.

„Ale kam, nevíme,“ dodal starší.

Na Věkovi bylo patrno, že ta zpráva mu nemilá. Na okamžik přemýšlel, pak prosil, aby p. Hněvkovskému, přijde-li sem s kolegou, dobrotivě řekli, aby přišel zítra ráno na Poříč k Zlatému bažantu. A teď udal své jméno a odkud přijel. Ale vtom už ten starší, filosof, odložil rychle housle a velmi živě uvítal Věka.

„A toť jsme trochu krajané – Já jsem Held, filosof, z Třebechovic u Hradce Králové.“

Věka shledání to těšilo; za chvíli již byl s „krajanem“ v živém hovoru. „Toníček“, jak Held studentíkovi říkal, skládal noty, pultek představoval, pozoruje přitom hostě i naslouchaje hovoru. Held a Věk se rychle seznámili, jednak Hněvkovským, s nímž se Held také přátelsky znal, jednak hudbou i podobným během mládí. Dověděl se Věk, že i Held byl choralistou, a to kostela Panny Marie Na louži, ale že brzo ztratil hlas.

„A tu mně pak muzika pomohla.“

„Housle; krásně hrajete.“

„Ano, housličky mně pomohly. Pro ně si mne pan regens chori křížovnický oblíbil.“

„Páter Trautman, znal jsem ho také.“

„Divoký muzikus. Hodný člověk. Vymohl mně byt i stravu u křížovníků. Sem jen na hodinku docházím. Přehráváme si tuhle s Toníčkem.“

Vtom se ozval náhlý rachot bubnu. Věk sebou až trhl. „To je tamhle ze dvora,“ ukazoval Toníček, „to máme přes tu chvíli.“

Věk vstav přistoupil k oknu, plnému měsíčních růží, a vyhledí ven, na veliké prostranství, rozkládající se rozlehle za kasárnami, někdy ústavem starých kněží, až za bývalé proboštsství ke kostelu sv. Petra na Zderaze, tou dobou již také zrušenému a zavřenému. F. Věk byl překvapen velikým prostranstvím i oddělením pěšího vojska na něm. „To je nějaká execírka?“

„To tady je pořád,“ odvětil Held, přistupuje k oknu; ale vtom už Toníček u druhého, jež v ten okamžik prudce otevřel, zvolal: „To není execírka –“

„To asi není,“ opakoval Held, hledě na nádvoří. Otevřel okno. Zářivým vzduchem bylo jasně viděti na tmavé půdě nádvoří, uzavřeného bývalým ústavem kněžským, kostelem sv. Karla Boromejského a přilehlými budovami, dvě řady pěších vojáků v bílých fracích; na rozkaz právě zarazili. Stáli jako bílá zeď; od ní se jen odrážely červené výložky a červeně vyložené šůsky a třpyt tasených šavlí i lesk mosazných ozdob na přední části zakulacených černých čák, zpod nichž vzadu splývaly všem jednou řadou, jako když šňůrou mrští, copy všechny stejně dlouhé.

Na pravém křídle seděl na hnědém koni nějaký důstojník, na levém stál jiný, jak jej bylo znáti po taseném kordu, rudé vestě i lesku jeho premování na klobouce.

Podél jedné řady, a každá byla asi o sto mužích, přejížděl na vraníku vyšší důstojník, maje tasenou šavli, podél druhé řady, na druhé straně, na hnědáku jiný důstojník.

Na toho Toníček z okna ukazuje ohlašoval, že to je adjutant, a tamten na vraném že je major. Znal to své sousedství. Všichni upřeně pohlíželi na nádvoří a sotva si povšimli, že i v sousedství, na zádech domů v tyto strany hledících, je všude dost lidí u oken i na pavlačích, kde byla jaká. A oči všech také utkvěly na té bílé živé zdi a na majorovi, jenž mocným, pronikavým hlasem dal nějaký rozkaz. Řady se hnuly, kus od sebe, čelem proti sobě ulici utvořily; vtom také přistoupili z pozadí od kasáren čtyři vojáci, každý s náručí prutů či holí, jež vojákům rozdávali.

„To jsou pračata,“ zaražen pravil Věk, obraceje se po Heldovi.

Vtom nad nimi vzduch prudčeji zavanul a také cizí hlas svědčil, že někdo vešel. Byl to páter Vrba.

„I vy safienti! Pane Held! Co to je! Já myslím, že hrajete jako vzteklý, ani se vás dočkat nemůžeme, až musím za vámi, do těch zadržovaných schodů, a vy tu lelky chytáte! Pan farář se nemůže dočkat.“

Vtom zalehl sem z nádvoří krátký signál, jednou – podruhé. To trubač na pravém křídle i trubač na levém křídle dávali znamení, že jsou pruty rozdány a všecko že k vykonání pračat už připraveno.

Held se na Vrbovo promluvení rychle obrátil; ale nežli kněze uvítal, stál Vrba za nimi volaje, co tu mají. Podíval se na Věka, pak ven, a tam už zrak jeho utkvěl.

„Maria Panno! To je ulice! To jsou pračata!“ volal šedý kněz. „Zas už! Co se zas stalo v těch pekelných kasárnách!“ mluvil rozhorluje se a nachyloval se přes Helda a vtom vzkřikl:

„Už ho vedou! A od nás, z našeho domu! Rasovnu z něho udělali. Ubožáku! To tě jistě udal nějaký takový otrapa kaprál –“ Tak mluvil k vojákovi, jenž ho neslyšel a jež profós s dvěma ozbrojenými vojáky přiváděl po pás obnaženého. Za té své řeči ještě přeběhl P. Vrba k druhému oknu, k Toníčkově, jenž upozorňoval, že felčar odsouzeného ještě přehlíží; vtom šedý kněz vychyluje se, šubaje sebou a chmuře tvář, ztemna vzkřikl:

„Už! Pánbůh tě posilni!“

Odsouzenec zmizel v hrozné ulici; krajní dva vojáci ji zavřeli nahými šavlemi, jež napříč napřáhli, a trubač na tom konci začal troubiti reveil. Nad živou zdí míhaly se bílé rukávy a rudé skvrny – jejich výložky, a s nimi se míhaly od kraje dál a dál hole a bily jako do žita do nahých zad vojákových. Ten, krče ramena před krupobitím bolestných ran, pod nimiž pruhy naskakovaly i krev vystříkovala, běžel s hlavou schýlenou, maje ruce na prsou zkřížené. A trubač troubil a ustal teprve, když byl odsouzenec v polovici; ale vtom už spustil trubač na druhém křídle též signál a troubil, až voják doběhl konce a zpět zase do polovice, kdy druhý trubač převzal notu v tu chvíli hrozně znějící. F. Věk všechen rozrušen se odvrátil, a jak bezděky pohlédl k druhému oknu, spatřil, že šedovlasý kněz v tmavohnědém kabátě a v černých punčochách také se již nevychyluje oknem.

P. Vrba, hledě zamračeně do země, měl ruce na prsou sepjaté, jako by se modlil. A modlil se; to za ubohého tam v té ulici, a vtom si maně vzpomněl na starou Brtkovou z Milčic a na starého sedláka, jenž pro jejího vnuka bibli prodával. Venku se ozvaly toho okamžiku přede dveřmi kroky a do dveří vstoupil voják jakýsi, patrně důstojnický sluha. Všichni u oken se po něm obrátili. Zarazil se, ale pak, když zhlédl P. Vrba, pozdravil ho uctivě, a přistupuje k němu, ohlašoval, že ho hledal, že byl dole, ale že ho ten starý velebný pán sem poslal, aby řekl –

„Co chcete? Mám snad jít?“ přerušil mu Vrba řeč, jsa opravdu překvapen tím neobyčejným poslem.

„Tady on, Brtek, voják u regimentu, u Brinken, ráčili u něho být a říct mu, kdyby chtěl domů psát nebo kdyby mu bylo nějak zle, aby k nim přišel –“

„Co je s ním?“

„Prosím – běhá ulicí – teď.“

„To je on!“ vzkřikl P. Vrba, až se voják posel zarazil. Venku se ozvaly, patrně ze sousedských oken, živé výkřiky, a Held, jenž se svým žákem stál u okna, vzkřikl:

„Upad!“

V ten okamžik umlkl signál. Všichni ve světnici běželi k oknům. Do trestné ulice vstupoval právě felčar s důstojníkem. Shýbli se k vojáku, jenž dobíhaje počtvrté ulicí, z náramných bolestí mdlobou zchvácen se skácel. Ti tam u okna viděli, jak na felčarovo znamení přichvátali dva vojáci a jak na padlého kamaráda přehodili plachtu. P. Vrba hleděl za nimi, jak odnášeli do kasáren bezvládné tělo zabalené v bílé plachtě, jež nasakovala jeho krví, a pomyslně si:

„Kdyby ho tak babička viděla!“

Venku zaznělo zase dvoje krátké, ostré zatroubení na obou křídlech na znamení, že je pokuta dokonána; pak i pronikavé majorovo velení až do pokoje zalehlo. Teď už nikdo nedbal o nádvoří a vojáky. Věk i studenti hleděli na vojáka, jenž na Vrbovy otázky vypravoval, co se stalo a jak mladý Brtek, jeho krajan, dostal se až na pračata.

P. Vrba prve dobře tušil, že toho příčinou je nějaký surovec desátník. Byl to ten nedopita, kterého on sám v kasárnách poznal. Dokud měl Brtek nějaký groš, bylo dobře. Ale pak, když nemohl nic dávat (a dal skoro všechno, co dostal, tomu kaprálovi), tak voják vypravoval, byly zase bouřky, hůř a hůř, protože si kaprál myslí, že ten velebný pán, jako P. Vrba, je Brtkův nějaký strýček, a ten ať platí. Nevěřil nic mladému vojákovi, že toho velebného pána ani neznal, ty peníze že byly od babičky. I týral Brtku na cvičení, bil ho, nadával mu, kopal ho, když mu vojáček zouval gamaše, ukládal mu potupné tresty, nechával ho u své postele v noci v plné zbroji stráží stát –

„A což není zastání? Což si nemohl stěžovat?“ zvolal P. Vrba.

„I stěžoval si – ale pan hejtman,“ a voják mávl rukou, „ten ani dobře nerozumí, je Němec a nadává –“

„Vám Čechům –“

„Nám nejvíce, a zle – a tuhle, když pan kaprál začal kamaráda zase bít a nadávat i babičce a –“

„Mně snad,“ vpadl P. Vrba.

Voják jen hlavou přikývl a dodal, že se už Brtek neudržel, že ho pojaly zlost a lítost; a vzepřel se desátníkovi, neuposlechl a mrštil jím, když ho ten chytil za vlasy –

„A z toho dnes –,“ ozval se Věk.

„A jak jste mne, vojáčku, našel, a co mi nesete?“

„Věděl jsem o nich, on mně Brtek všechno pověděl, řekli mu, že ostávají blízko, a z arestu mně vzkázal po jednom hodném vojákovi, abych jim to všechno pověděl, a kdyby někdo od nich, jako z Milčic, k němu přišel, čekal teď pořád babičku, a že jistě nejdřív přijdou k nim, velebný pane, tak aby to nějak udělali, aby babička nezvěděla. A dřív jsem to nemohl vyřídit,“ dodal voják, „nemohl jsem od pána z kasáren.“

P. Vrba kýval hlavou a opakoval:

„Tak, tak – Udělám – můžete-li, vyřídíte mu, ať se nestará – a že se přijdu na něj podívat.“
A vyptal se, kam zbitého odnesli.

Voják jen dvéře zavřel a již se P. Vrba uplivil, a pokrucuje hlavou, opakoval:

„Otroci! A my také! Všude, všude otroci!“

VI. F. VĚK SE S PAULOU SHLEDÁ

Farář Hejna seděl v lenošce a bubnoval po ní prsty. To se již počínal mrzeti. Těšil se dnes na koncert, a teď nešel ani koncertista, ani posel, kterého pro něj poslal. Kdykoliv mladý Held přišel do domu do hodiny učít Toníčka, musil se pokaždé zastavit u těch starých kněží. S P. Vrbou seznámil se skrze svého žáka a P. Vrba zas uvedl Helda k starému pánovi, jenž měl hudbu tuze rád. Proto ochotně souhlasil s návrhem svého Matouška, aby jim tu ten mladý filosof časem zahrál; a tak Held koncertoval někdy sám, někdy se svým žákem na housle. Hrál ledacos, většinou samé vážné věci, jak to měl rád farář, jenž schoulen v lenošce spokojeně naslouchal. Ale pokaždé přidal Held nakonec něco pro jeho kaplana, nějakou písničku, takovou „od nás“, jak P. Vrba říkával.

A teď nešli. Staříčkový farář už polonahlas broukal a huboval, to že ten starý blázen s tou chasou mladou jistě – Vtom se ozvaly kroky a do jizby vešli: nejprve nějaký cizí mladý pán a s ním Matoušek a pak Held. Ten by byl nejraději dnes vynechal, ale P. Vrba mu nedal.

„Musíte, Heldíčku, musíte, nic naplat. Pan farář se těší. A hrát jakoby nic a o těch raších ani muk. Pan farář by se rozzlobil, kdyby slyšel, co se v našem domě děje. Ulehl by mně třeba, bylo by mu zle.“

Tak šedovlasý kaplan už nahoře rozhodl, když se trochu ukonejšil z toho rozrušení pračaty způsobeného. Tam nahoře se také seznámil s Věkem a hned byl srdečnější, když uslyšel, že mladý kupec je z Dobrušky.

„A to pan farář bude rád. To musíte k nám. On tam u vás před lety letoucími býval kaplanem, ale to už je – kdepak!“

Teď ho faráři uváděl, a ten Věka vítal jako nějakého příbuzného. To všecko Dobruška způsobila: tam zažil farář Hejna několik spokojených let jako kaplan, tam, jak si hned vzpomněl, seznámil se s P. Langem, však že – A tu by byl vykládal ten svůj zápas o vyšší věk s P. Langem a Fulgentiem Kahánkem, kdo koho přečká, ale Matoušek otočil řeč a za chvílečku poté již Held začal. Hrál sám, bez průvodu, a Věk v duchu si vyznal, že by tak nedovedl, že to nevšední hra; nicméně byl rád, když mladý filosof se po prvním kousku omluvil, že musí domů, do kláštera, že nemůže dále hrát. Také Věk se rozloučil s oběma starochy, kteří ho zvali, aby ještě k nim přišel, nežli odjede, a vyšel s Heldem ven. A hned jak vyšli, zeptal se na Tháma, je-li tu jistě a kde bydlí. Ze tu Thám je, Held věděl, nikoliv však, kde bydlí. Umluvivše se, že se zítra sejdou, rozloučili se oba mladí „krajané“, jak si říkali.

F. Věk si vydechl. Nové ty známosti byly mu sice příjemný, nicméně si přál být sám, aby po svém užil Prahy a také po tom trapném dojmu, kterého před chvílí zažil a který mu nešel z mysli.

V hospodě prve, když obědval, si v duchu rozvrhl, že se podívá také někde po klavíru, který si chtěl koupiti. Nyní to však odložil, poněvadž se mu prve Held nabídl, když se zmínil o té koupi, že by mu poradil a zavedl ho do dobré dílny. Jedno však z rozvrhu zůstalo, že se podívá večer do divadla. Na to se velice těšil. Teď mu také, jak se ubíral Dobyčím trhem, připadlo, že se v divadle asi najisto doví, kde Thám přebývá. Proto bez rozmyšlení zamířil dolů na Staré Město. Odpoledne zatím valně pokročilo, ale do divadla bylo ještě dost času. Zašel si tedy schválně na Staroměstské náměstí podívat se na bývalý klášter benediktský u Sv. Mikuláše, nyní na dílny soukromníkům rozprodaný, kde strávil svá první studentská léta. A ještě mu času do divadla zbývalo, takže se zastavil v kavárně v Krenovském domě. Když odtud vycházel, den se značně nachýlil. Železná ulice byla tou dobou živější proudem těch, kteří se ubírali do divadla, i povozy, které k němu přijížděly. Běhouni v červených premovaných kabátech před panskými kočáry nesli v rukou pochodně; jejich rudá zář nesla se mihotavě prvním soumrakem. Jím mrkalo také zarudlé světlo olejové lampy na rohu ulice a světla v divadelním podjezdu.

Bylo nadobyčej vlažno; vzduch prvního jara byl nějak silný. F. Věk se cítil unaven; ale nebylo to nepříjemno. Také všecko okolí, šum v ulici a před divadlem, všechn ten ruch jindy mu tak vábivý a teď tak vzácný, i představení samo, na něž se těšil (byla Figarova svatba), to vše vzbuzovalo v něm

zvláštní, příjemné rozčilení, jakého již dávno nepocítil. A při každém kroku skoro jiná vzpomínka na minulé dni, kdy sem chodil za Mozartem, kdy tu sám zpíval.

Koupil si lístek a chtěl ještě ku vrátnému zeptat se, nezná-li adresy Thámovy. Ale vtom se ozvalo za ním nějak radostné:

„Herr von Věk!“

Rychle se obrátil a již stanul, žasna. Před ním stála a živě se k němu hlásila nějaká paní ve velkém šátku přes ramena a v jakémsi divném čepci, zjev zevnějšku ne nejspořádanějšího a celkem sešlý. Madame Butteau! Jak se spadla! Bývala tělnatá, a ještě v Kralíkách, ač měli tam při společnosti samý nedostatek, vypadala zachovaleji. Že se s Věkem shledala, patrně ji velmi těšilo a nic mu neměla za zlé, že jí hned nepoznal. A zase opakovala, to že je náhoda, šťastná náhoda, jakou bude mít Paulinka radost, a hned zas, kde se tu proboha pan Věk vzal. To mluvila zase česky.

Mladý kupec byl rád tomu shledání, ale že tak hned o Paule začala, jakou bude mít radost, to se ho nemile dotklo. Ta patrná úmyslnost v tom. Mladý kupec na to ani slovem neodvětil a hned se ptal na Tháma, že se po něm právě chtěl shánět.

„A já zas tady na něj čekala. Od šesti hodin. Celé odpůldne nebyl doma, ani na oběd. Ach, milý pane Věk, ach, škoda povídat! Čekala jsem, myslila, že se tu s ním sejdu.“

„Je zas u divadla?“

„Je. Má, co si přál, Prahu, ale –“

„A co synáček, můj kmotříček,“ rychle se Věk optal.

Paní Butteauová žasla, že Věk neví, že chlapec zemřel a snad že také ne, že její muž. Když na její otázku, dal-li mu o tom Thám vědět, odpověděl, že žádného psaní nedostal, tu stará paní jala se rameny potrhovat a šátkem na prsou pošukávati, jako by si ho upravovala, a rozčileně přitom mluvila:

„Vždyť jsem si myslila! Vždyť – och, pane Věk, změnilo se leccos, leccos, že by člověk nepomyslel – chudák můj muž! A jaký chudák – Alespoň všemu ušel! Je mu líp, ba líp.“

To řekla paní jindy lehkovážná, dobromyslná, i v nesnázích myslí nepozbývajíc, patrně trpce. A vtom se ptala, jde-li do divadla, a hned poté, nečekajíc odpovědi, že je přece také navštíví, a co, že by mohl k nim hned. Věk namítl, že je pozdě; než to neplatilo. Paní Butteauová se nedala odbyti, naléhajíc, že u starých dobrých známých hodiny neplatí a že by se Paula hněvala. Mladý kupec byl by rád Paulu spatřil, než přece hned nesvolil a uvedl, že paní Butteauová čeká tu na Tháma.

„Ale ten už beztoho nepřijde! Kdovíkde se toulá. Čekala jsem vlastně na peníze, doma nenechal ani halíře, a večer beztoho domů nepřijde –“

F. Věk se poddal. Jednak neodolal naléhání paní Butteauové, jednak ho odzbrojilo přání spatřit Paulu. Šli Železnou ulicí k Staroměstskému náměstí. Paní Butteauová mluvila skoro pořád sama. První bylo o dcerách, o Loty, ta že je u velmi dobré společnosti, ve Vídni, a že se bude teď brzo vdávat – „S panem –,“ tázal se Věk a nedořekl, nemoha na jméno vzpomenouti. Ale paní Butteauová mu rozuměla, že myslí milovníka bývalé jejich společnosti, s kterým Loty uprchla.

„Ne, ne, ó ne, ó to bude mít jinší štěstí. Nějaký pán, vyšší úředník, bohatý. A Betyna, no, ta vyrostla, a je teď tu, u divadla, zatím ve sboru. Má tu takové štěstí, jako Loty měla,“ dodala ironicky. „Samé intriky, a Thám se jí tam také dost neužívá.“

F. Věk přerušil její živou řeč tím, že se jí zeptal na pana Butteaua. „Ach, chudáček stará, tak pan kmotříček nevěděl, že umřel. Ba usnul, pane Věku, to byla smrt! Před vánocemi. Byli jsme zrovna v Rychnově. Ještě sehnal na Štědrý den, aby bylo dost, a večerel s námi, všecko, ryba mu chutnala, všecko, dostali jsme ji od mlynáře prezentem, upravila jsem ji, jak nebožtík rád, tuze dobře, dala jsem si na ní záležet; a po večeri s námi chudáček ještě seděl, všecko; ale spat šel nejdřív. A víc nevstal. Už jsme ho nevzbudili.“

Konec té řeči mluvila pohnutým hlasem a pohnutí její se neutišilo, neboť Věk se také na jejího vnoučka zeptal, co se mu stalo.

„Ach bože, takový brouček! Jak to měl vydržet! Když s ním Paula chodila – trampota samá a v trampotě přišel na svět. Však co bych povídala, nebylo v domě, což jeho jest, a kdyby byla šťastná náhoda pana kmotříčka k nám nezavedla –“

Vidouc, že Věk sebou trhl, že to nerad slyší, začala zas o vnoučátku, jak brzo po dědečkovi zhaslo, psotník že je umoril –

„A je mu také dobře,“ dodala s rozhodností i trpkostí u ní neobyčejnou. „Jenže Paula –“

„Rmoutila se tuze –“

„Oh, a nemůže zapomenout. Ale ta se podiví, až teď přijdeme. Často jsem o tom mluvila, jak bývalo, když jsme se tak pěkně sesedli a děvčata zpívala, a když jste hráli a já tak vedle v kuchyni vás poslouchala a káfičko vařila a pak na stůl prostřela. A teď! Teď bývá zle, nedostává se, nebo Thám... dnes... Ale co bych pořád stýskala!“ obrátila veseleji a počala na něj, na Věka, se vyptávat, ale jen zkrátka, a že si na něj často s děvčaty vzpomenu, a nejvíc s Paulinkou –

To již přešli Staroměstské náměstí a zahýbali k Řetězové ulici. Věkovi nebylo dosti volno. Tam u divadla se těšil té náhodě, která ho s paní Butteauovou svedla; než z toho, co mu teď všecko řekla nebo napověděla, pojímala ho obava, jak je u Thámů.

Také jej zaráželo, jak se paní Butteauová změnila, v zevnějšku i v chování, a že pořád mluvila o tom nedostatku. Domlouvá-li se? Jak by se jí pomoci nabídl? Byl ve svém přílišném útlocitu na rozpacích. Ale když šli Řetězovou ulicí kolem Tří divých a madame se zmínila, tu že je tuze dobrý traktér, sem že chodí moc pánů na oběd a ona že odtud také někdy běře, však že chtěla dnes Paule také – na tento pokyn se Věk nabídl, ač ho mrzelo, že stará má při všem Paulinku. Paní Butteauová přijala peníze beze vší urážky, patrně ráda, jako když z nohy trn vytrhne.

Stanuli před nevysokým patrovým domem kousek dále přes ulici, proti paláci hrabat z Kokořova. Věk vešel otevřenými dvířky ve velkých vratech domovních a stoupal pak po tmavých dřevěných schodech nahoru a zabočil vpravo, jak mu paní Butteauová udala. Než dvěře otevřela, zašeptala mu, aby byl tiše, ona že půjde napřed, že Paulu překvapí. I vešli do nevelkého pokoje o jednom okně. V jeho zásvitu, neboť v pokoji světla nebylo, viděl Věk, že dvěře do druhého jsou otevřeny, a v druhém, také tmavém, že se něco v koutku proběhlává. A z toho temna se ozvala Paula, když se jí matka zeptala, proč sedí potmě, proč si nerozsvítila. Odvětila, že se jí nechtělo. Zvuk jejího hlasu, jež Věk poprvé poznal v Kralíkách, dotkl se ho jako kouzlem. Stál všecken vzrušen, zraku z temného koutu neodvraceje. Vtom vedle něho zakříslo, několik jisker se mihlo temnotou. Paní Butteauová zažehla troud a sirku a vtom už se Paula rychle vstávajíc ptala, je-li sama.

„Ne, nejsem, někoho ti vedu,“ vesele ohlašovala. „To se podivíš!“

Na okamžik nastalo ticho. Temnem míhala se modravá zář zanícené síry, i zápach její bylo cítit, vtom svíčka zaplanula a náhlé její světlo ozářilo také mladou Thámovu ženu stanuvší prostřed druhého pokoje, štíhlou, urostlou, v bílém čepečku na hlavě a s černým krajkovým šátkem volně od hrdla přes ňadra uvázaným. Tvář její byla přihlédla a hubená, takže i v plné záři, jež na ni padla, zůstával jí stín pod patrnou lícní kostí. A hubeností tou zdála se i ústa větší, nežli byla, i krásné oči, jež pátravě hleděly do prvního pokoje. V tváři jevila se únava, ustaranost; ale všecken její zjev byl jímavý. Alespoň Věka dojímalo, jakož prve i to vzbudilo jeho soucit, že ji zastal samotnu, v temném koutku, v myšlenkách pohříženu.

Tvář jí oživila, a rychle pokročila, když poznala Věka, jenž pozdraviv vstoupil a pak mlčky, hledě na ni pohledem plným živého účastenství, ruku jí podával. Vzala ji chvatně, upřímněji stiskla i potřásla.

„Vy! A právě teď! To jste hodný!“ Začala po německu.

Věk pověděl, jak se setkal s paní Butteauovou, ale ta mu vpadla do řeči, ohlašujíc Paule, že pan Věk nic nevěděl, aby povážila, že psaní od Tháma nedostal, že Thám ani nepsal.

„Nedostal jste?“ divila se Paula.

„Nedostal. Teprve paní matka mi řekla. Byl jsem velice smutně překvapen, že pan Butteau –“

„A hned za ním náš Venoušek,“ ozvala se Paula temně. „Jak jsem tenkrát byla šťastna. Dítě a řeč! Ale dlouho jsem na něj nemluvila a dlouho mu nezpívala,“ povzdechla česky.

Hlas se jí zachvěl, nozdry se jí pohnuly, oči zamrkaly; zaplakala, nemohouc domluvit. Paní Butteauová, postavivši svíčku na stůl, rychle přistoupila k dceři a jala se ji těšit a jí domlouvati, cože je to plátno. Ale vtom už Paula sama se přemohla; majíc dlouhé oční řasy ještě oroseny, žádala Věka, aby prominul.

„Byla to má jediná radost,“ dodala, sedajíc ke kulatému stolu, když si Věk proti ní usedl.

„A také co Venoušek zemřel,“ pokračovala, „mnoho, mnoho se změnilo.“

Stará paní začala zase těšit, ale nějak zběžně, majíc teď patrně jiné věci na mysli, a zašla také brzo do předního pokojíku. Paula toho nedbala, Věk pak tím méně, všechn jsa zaujat svou bývalou žačkou, a valně si ani nevšiml, že vedle zapraskaly loučky, že se tam náhle rudě od nich projasnilo, jak je stará paní zapálila, a že s nimi odešla ven zatopit. Řekl několik slov Paule na útěchu, ale ona zakroutila hlavou a pravila:

„O, vy nevíte, co to je. Co jsem se namodlila k pánubohu, aby mně dal zase řeč. Teď ji mám, ale na stýskání, na samý nářek.“

Mluvíc hleděla před se na stůl. Pak upřevši zrak na Věka, zeptala se:

„S Thámem jste nemluvil?“

„Nemluvil. Hledal jsem ho v divadle.“

„Sotva byste ho byl tam našel. Je dnes opera.“ Zamlčela se na okamžik, pak dodala:

„Co je teď v Praze, já ho málo mám.“ A povzdechla. „Praha mu je teď vzácná, a má tolik známostí,“ mírnil Věk.

„Pravda, ty známosti! A samí vlastenci!“

To slovo řekla trpce, skoro s úsměškem, takže Věk překvapen sebou bezděky trhl, až si toho Paula povšimla. Ale nezarazila se, nýbrž s tím pochmurným, skoro přísným výrazem v líci pokračovala:

„Divíte se. Ale po takové ráně, jako já teď, a v takovém postavení, jako jsme byli,“ jala se nehtem rýti čárky do tabule a upírala na ně své oči, „a jako dosud jsme, člověk prohlédne a jinak na všecko hledí.“

„Ale přítel Thám se k vám jistě nezměnil. Když pro vás tolik –“

„Ó vím, že udělal dost, mnoho, ale teď to těžce nese, teď ho to mrzí a dává to znát. Do svatby bylo jinak, ale pak se to měnilo. A teď ještě ta smrt – A nadto je nás kolik a je mu to příliš. Je pravda, vidím to, ale vyhnat je, maminku – Betynu je ovšem někdy prostořeká, ale s maminkou by se nemusil vadit. Však ji znáte, jaká je dobrácká –“

„Je-li možná?“

„Že Betynu kazí a podporuje; mně to není ovšem jedno a snáším tu i tam. Teď mně maminka i Bety vyčítají, že ho nemám k tomu stěhování –“ Jala se vypravovati, že Loty psala a je zvala, aby se přestěhovali za ní do Vídně, že ona se vdá a že Bety bude moci na její místo u divadla a Thám že by měl také místo, tak dobré jako v Praze, a jistě také ona, Paula. Ale Thám že nechce o tom ani slyšet, aby ona vystupovala na jevišti, a z Prahy že také nechce, třebaže by také maminka měla z toho náramnou radost, kdyby byli zase s Loty všichni pohromadě.

„Ale to vlastenství!“ dodala s trpkým úsměvem a pohodila hlavou.

„Nemá na tom dost, co mu již obětoval; nechal takového pěkného postavení, on, doktor, a teď zase, nanovo, a jen aby tu mohl zůstat mezi vlastenci, třeba v nouzi, a my s ním.“

F. Věk žasl. Něčeho takového byl by se od Pauly nenadál. Neměl však té chvíle dost odvahy, aby jí to řekl, a jen vyslovil své podivení, že ona tak tuze z Prahy pospíchá.

„Ano, protože by jinde byl víc můj!“ vybuchla. V očích jí zablesklo a přes ubledlou tvář jí přeletěl nádech ruměnce. Než vtom se zarazila, jako by byla řekla, co neměla. Věka v ten okamžik bodla bezděky žárlivost. Ale vzpamatoval se, jenže ne tak, aby Paula nebyla postřehla, že tato její slova se ho živě dotkla.

Zrak její utkvěl na jeho tváři zkoumavě, ale zároveň vroucněji. Pak pojednou podala mu přes tabuli svou hubenou, bílou, pěknou ruku a řekla vroucnějším tónem: „Vy budete šťastnější.“

Sentimentálně se usmál, ale než něco odvětil, otevřely se dvěře předního pokoje, zarachotily tam talíře, a již se hrnula paní Butteauová, majíc plné ruce nádob s večeří i džbán piva. Stavěla vše na stůl, všecka udýchána, ale rozjařena, a mluvila hovorně, že to je od Tří divých, že to není sice jako z domácí kuchyně, ale že už je teď na strojení pozdě, však že pan Věk je zase navštíví a tu že mu ukáže, že ještě nezapomněla vařit, a aby odpustil, že nedává ani ubrus, že by to zatím vystydlo, aby jedli tak – Paula byla večeří překvapena. Podívala se na matku, podívala se na Věka, jako by tušila, ale ten, jako by jejího zkoumavého pohledu neviděl, mluvil s paní Butteauovou. Teď teprve si všiml, jaký to nuzný byt a jak je stará paní dost v rozpacích, snášejíc náčiní a nádoby, každý kousek z jiné vsi. Vymlouvala to, jak mohla, ale mysl jí to nikterak nekalilo. Zasedla s mladými a chutě jim krájela a podávala. Věk, ač mu nebylo do jídla, ze šetrnosti k matce i dceři jedl jako opravdový host.

Stará paní nutila, upřímně pobízela, jako jindy dělávala. Těšilo ji, že mohla pana Věka pohostit. (Na to pohoštění jeho byla by si, kdyby bylo možná, peníze jistě jinde vypůjčila, ale když jinde nemohla...) Při plném stole, z něhož však sama sobě nejméně brala, zapomněla na všechno. Byla dobré míry, a proto ani hned nepostřehla, že její host je změněn, že nějak zvažněl. I začala o minulosti, kdy ještě bydlili v Řeznické ulici. F. Věk si všiml, že Paula na to nic neřekla a že při těch matčiných vzpomínkách hleděla více do stolu; on sám se nepřiznal, že tam už dnes byl i u jejich bývalého bytu.

Stará paní mluvila, pobízela, nalévala, divíc se upřímně, že tak málo jedí, a zase o Betyně, škoda že tu není, ta že by si pochutnala, to že jí musí kousek schovat, jistěže přijde z divadla jako vlk. Hned zase na Loty došlo, ta že teď už asi telecí pečínku ne, ta že něco lepšího – a škoda že její pozvání nepřišlo dřív, nežli Thám dostal zde v Praze zase místo, že by z venkova spíš byl šel do Vídně. Věk tuše, že teď snad dojde na stížnosti a na stěhování, odbočil v hovoru a měl se za chvíli k odchodu. Stará paní nechtěla o tom ani slyšet, a to že musí počkat na Betynu a Thám že snad také přijde, a kapku punče že by ještě mohli – Betyny a punče se Věk lekl, s Thámem se teď setkat si nepřál. Bylo mu tu vůbec nějak úzko. Paula se ho ptala, když vstal, kdy zase přijde, a brzo ať přijde. Slíbil.

„A to na celé odpoledne,“ doložila paní Butteauová, „víte, uděláme si zase svačinu, jak bývalo.“ A odešla rozsvítit do předního pokojíku lampičku.

„A to vás pak zase přivedeme na vlastenskou víru,“ řekl Věk v ten okamžik Paule, stoje proti ní s kloboukem v ruce. „Jste jí nevěrná. Víte ještě, pamatujete se, jak tenkrát Thám, u vás ještě, přel se s pannou Lotynkou o české divadlo a o českou řeč, a jak jste při něm byla? Vidím vás ještě, jak vám v očích a na tváři bylo vidět, jak jste s Thámem, jakou máte z něho radost.“

Paní Thámová se trpce usmála.

„Ó to bylo všechno jinak,“ odvětila. „Tenkrát jsem všechno jinak viděla.“ Pomlčela, pak jako by se rozhodla, dodala: „A leccos se pak také jinak ukázalo. Když on, Thám – ale ne, nemluvme o tom.“ To řekla živěji, chmuříc čelo, když Věk chtěl slova její vyvracet. Umlkl, zaražen tou rozhodností. Vtom se paní Butteauová vrátila a on dával rychleji Paule dobrou noc. Vyprovodila jej s matkou, jež lampičkou svítila až ke schodům. Zvaly ho ještě jednou, aby tedy brzo přišel. Jak na zatáčce schodů se ohlédl, aby pozdravil, ještě jednou se mu kmitla nahoře mladá paní v čepečku, ubledlá, zapadlých krásných očí, jež za ním vážně, zamyšleně hleděly. V ten okamžik mu připadla všecka jiná, jako cizí. Zeď mu ji zaclonila a jen ještě hlas paní Butteauové slyšel starostně za ním volající, aby dal pozor, že ty schody –

F. Věk vyšel kvapně z domu, záhy však zmírnil krok. Zahnul do ulice, nehledě na cestu. Šel a šel, a ne tudy, kudy přišel, nýbrž kolem dominikánského kláštera k Perštejnu a odtud do Nové aleje. Měsíc nesvítil, nebe se zatahovalo chmurami, bylo však příjemně. Prve si všímal Věk Prahy každým krokem. Teď šel, ničeho a nikoho nedbaje, a ne chodníkem, nýbrž prostřed ulic, v aleji. Vracel se s neladnou myslí. Takhle si to cestou v poštovním voze nemaloval, jak se s Paulou a Thámem sejde. Myslel pořád na ně. A více na Paulu, jak se změnila. Nebyl spokojen. V mysli jeho tkvěl hluboko

její sympatický obraz, kdy byla němou, sličnou dívkou, nešťastnou, poetickou, kdy na ni nadto hleděl očima mladíka poprvé zamilovaného. Pak s ní poprvé mluvil, nedlouho po tom, co řeči nabyla, v okamžiku, kdy byla tím a prvorozným děckem přebížená. A dnes s ní rozmlouval podruhé.

To nebyla ta Paula! Neměl jejích trpkých zkušeností, v tom jí nerozuměl a byl stejného ideálního snažení jako Thám. Myslíval, Paula že mu bude rozumět, že dovede i oběť přinést. A dnes, jak se vyjádřila o vlastencích! – Jen ona chce být první, je v moci své matky a ta v moci jejích sester. A Thám mezi nimi!

Ted' lépe rozuměl tomu, jak tenkrát v Kralíkách byl rozhárán. „Jsem špatný učitel,“ také mu tenkrát řekl, že jeho, Věka, učil a k vlastenectví nabádal, a on, Thám, že sám ted' s německými herci se světem potlouká a svou sílu utrací, i svého ducha, že se zabíjí. To bylo všecko kvůli Paule, že její rodiny nechtěl opustit; a ted', když zase byli v Praze, když i Thám se mohl oddati svému, tu zase na něj naléhaly, pryč ho táhnou, aby ony, stará a Betyna s tou Lotkou, byly pohromadě. A Paula je při nich i kvůli nim i kvůli sobě, protože žárlí na jeho vlastenectví. V jakých to je Thám poměrech! Jaká ta jeho domácnost! Pracuje o vznešenou věc, pomáhá zvelebovat vlastenecké divadlo, on nejvíc, a mateřskou řeč, a doma ty boje kvůli takovým herečkám! Však také kvůli nim se jeho, Věka, prve skoro ani nezeptaly, jak je u něho doma, co matka, co on. A nač stará vždy o Paule před ním začínala? Zač ho má Butteauová? To jej mrzelo. Tak došel do Staré aleje, a když stanul opodál Prašné brány, na okamžik se rozmýšlel. Než rozhodl se do své hospody, ač nebylo pozdě. Hledati známých se mu za té nálady nechtělo.

Ve svém pokoji chvíli ještě přecházel, pak u okna stanul. Hleděl přes pavlač na dvůr, kde tou dobou bylo již ticho mezi formanskými vozy, trčícími vysoko do temna, v míhavé, nevalné záři nádvorní svítilny. Věk ještě uvažoval o své návštěvě; také na matku vzpomněl, na domov, na svou tichou, čistou sedničku. A zase na Paulu myslel. Uvažoval její řeč a také mu jí bylo zase líto, když se mu mihla na mysl, tak přepadlá, ubledlá, když se mu kmitl pohled jejích zapadlých očí.

VII. POSLEDNÍ PO PŘESLICI

Když Held s Věkem odešli z bytu starých kněží, nastalo tam ticho. Farář seděl v lenošce a čekal, že Matoušek začne nějaký hovor. Než Matoušek jako by zapomněl, šukal sem tam, nemluvě, nějak zamyšlený, až posléze, pohlédnuv úkosem na faráře, zasedl ke svému stolu a jal se tam v papírech přehrabávati. Pak se dal do psaní. O tom, co se bylo před chvílí přihodilo s tím vojákem, ani slovem se nezmínil. Nyní psal, ale kradí, psaní milčickému rychtáři Vavákovi, s nímž se před pěti roky tak trochu seznámil o dražbě v kostele pavlánů, odbývané na všeliké klášterní a kostelní zboží. Oba tenkrát, bylo v prosinci před samými svátky vánočními, setkali se v dotčeném kostele u velkého ohně, který si v presbyteriu židé v kloboucích jako v poli někde zatopili a u něho se hlasně brebentíce ohřívali. Kněz penzista i pobožný rychtář neutajili tu svého rozhorlení, a tím se dostali do řeči a seznámili se. Od té doby se pak několikrát v Expedici Krameriových novin viděli. Nyní psal P. Vrba rychtáři, žádaje ho, aby starou Brtkovou těchto dnů nějak doma zdržel, kdyby chtěla do Prahy navštívit svého vnuka. A psal proč, a psal obšírně a netajil svého rozhorlení, přičemž, zapomenuv na faráře, pokrucoval živě hlavou a také si sem tam pro sebe zabroukl.

Ale pojednou se vytrhl. Ozvalot se za ním: „Co to píšete, Matoušku?“

Jak se kaplan ohlédl, viděl, že pan farář vstal a že se k němu blíží. Co píše, říci nesměl, neboť všecy ty příhody s mladým vojákem zamlčel. A že se bál, že se mu farář nahne nad stolek a bude se mu dívat do péra, jak často dělával, rychle odstrčil rozepsaný list a hmátl do kupy listů opodál, na něž opisoval z různých pramenů a knih i listin, jak nač přišel, svá miscellanea, různé zprávy historické, verše, staré nápisy a různé paměti hodné i nehodné věci.

„Tak co?“ ptal se farář už u samého stolku; a nahýbaje se nad něj, pravil:

„Krouťte sebou.“

„I to jen tak. Tuhle.“

„No tak čtěte.“

Starý kaplan nahlédl do listu maně vytaženého a zarazil se. „Tak co, Matoušku. Jako byste nechtěl –“

„I nic to není, o znameních.“ „O jakých znameních?“

„I o znameních smrti, jak je mívaly některé rody.“

„Ach, ach, to je pěkné. A nic jste mi nikdy o tom neřekl. A teď zas, jako by – Snad nemyslíte, že se bojím té s kosou. Nic se nebojím. Tak co tu máte? Čtěte!“

„I že Slavatům se ukazovala bílá paní, to je známo,“ oznamoval Vrba dle listu, jež vzal do ruky, „Lobkovicové slychali zvuk zvonce, Martinicům zjevuje se v kapli na Smečně světlo nebo spadne erb. Černínové slychají na chuděnickém zámku šust, jako když písek padá –“

„A co se zjevuje obyčejným farářům?“ ptal se staroch a jeho zapadlá, bezzubá ústa se usmívala.

„A těm nic. Když nejsou ‚fon‘, to se smrt nenamáhá, aby se poslušně ohlásila. Je to přec jen dobrá věc být kavalírem, vědí. To se může jen převléknout a jít, všechno jaksepatří.“

Ale Matoušek ustal v žertovném tónu, nebo starý farář, pojednou zvázněv, upíral na něj zapadlé oči, až se pak ozval:

„A myslíte, Matoušku, že obyčejným lidem se smrt nehlásí?“

„No, slyšel jsem také; ale kdopak ví. Že prý jako když prutem do okna třikrát šlehne –“

„Tak, tak,“ vpadl mu farář do řeči a šoural se zase ke křeslu; seděl shrbeně, chvíli mlčky, až pak se ozval vážně, nějak měkce:

„Jápak, Matoušku, bude-li se vám přece stýskat, až tu nebudu –“

„Ale vždyť tu ještě jsou; a pak ještě je tu P. Lang a Fulgentius Kahánek, a ty oni musejí přečkat.“

„A toť; ale ti tu dlouho nebudou, a já pak po nich už teprva ne. Jen netěšte. No, necht'. Ale já kvůli vám, Matoušku. Víte-li, já na vás myslím.“

„Ale pane faráři –“

„No bude, bude se vám, Matoušku, stýskat,“ obracel farář žertovně, „vždyť už nebudete mít koho týrat a zlobit.“

„Já se jich nazlobím,“ odvětil kaplan tónem, který šel do farářovy noty.

„A ještě málo, tak ne. Jako včera; a – a –,“ tu rychle, pokud mohl, farář vstal a rovněž tak se bral k oknu. „Tak jak, jak tamhle u jezuitů sv. Ignác, má tu zář dobře, nebo nemá? Pořád se o to přete. Jen pojd'te, pojd'te.“

P. Vrba musil k oknu a podívat se směrem, kam ukazovala kostnatá starcova ruka, na sochu sv. Ignáce nad kostelním štítem, kolem níž svítila a třpytila se vyzlacená svatozář od hlavy až k nohám.

„A pane farář, bránějí si jezovity jak chtějí, tohle vyvedli patres hloupost, to je chyba, protože ta zář je znamení cultus Hyperduliae, ta patří jenom Panence Marii a dost, a žádnému jinému, a dost, povídám, a sv. Ignác –“

Umlkl. Spatřilť něco, co jeho pozornost zajalo. Opodál, před jejich okny, jely dva otevřené selské vozy lehké s košatinami. V prvním sedělo několik mužských v kloboucích i v beranicích. Ve voze byli zapraženi dva koně a dva bělouši bez řemení i bez sedel, s podvázanými ohony šli vedle nich volně přivázáni, čtyři pak hnědáci, také tak volní, kráčeli uvázáni za vozem plni uschlého bláta. Za tím povozem patrně koňských handlérů jel druhý, podobný, a v tom za kočím seděl nějaký muž a ženská. To vše nebylo nic neobyčejného, ale to překvapilo P. Vrba a také faráře Hejnu, že oba povozy před jejich domem zastavily, že z toho druhého vylezl sedlák ve dlouhém tmavozeleném kabátě a v beranici s mašličkami, za ním že pak hbitě, jako veveřice, sestoupila ta jeho společnice, patrně mladá, a ta, přistoupivši k prvnímu povozu, podala tam nějakému pantátovi ruku, jenž jí, jak se podobalo, něco důtklivě říkal. Pak odstoupila, také ten sedlák těm v předním povozu sbohem pokynul. Povoz jejich se hnul a jel dále, a za ním se pustil také druhý vůz, když sedlák byl pacholkovi něco nařídil. A nyní se obrátil k své společnici, jež se zatím zvědavě kolem rozhlížela. Byla v červených vlněných punčochách, v slušném městském kožíšku, a měla na hlavě čapku lemovanou kožešinou s třapcem z dýnka visícím.

„Jdou k nám!“ zvolal P. Vrba. „K nám! Co u nás?“

„A je to namoutě, že to on! Milčický rychtář, Vavák, vědí, ten písmák, také vlastenec, co umí měřit jako geometr a také spisuje do novin. A ta – i safiente –“

„To je jeho dcera?“

„Pěkná dcera! To je – že už ji veze!“ a plesknul dlaní o dlaň.

Tušil, že je to Maternová, dcera po onom myslivci šlechtického rodu, jehož bratra, majora ve výslužbě, si vzal tenkrát za úkol, když mu Kramerius vypověděl osud té dívčiny i jejího rodu, jak je znal z Vavákova listu, vyhledati. O tom děvčeti, či o té slečince, jak jí také pro šlechtický původ říkal, pověděl už také panu faráři; o milčickém však sedlákovu, jenž to psaní přinesl, se slovem ani nezmínil, udav jen, že to má všecko od Krameria dle Vavákovy zprávy. A pro tu slečinku také obnovil P. Vrba známost s milčickým rychtářem. Psal mu dvakrát. Poprvé, má-li ta Maternová listiny o svém šlechtickém rodu. Na to Vavák odepsal, že po nebožtíku myslivci, jejím otci, něco takového zůstalo, ale že si to vzal pan farář v Městci. Poté za nějaký čas psal Vavák sám, naléhaje, aby páni v Praze, pan Kramerius i velebný pán a jejich známí té panny Maternové se ujali, že stará kuchařka po nebožtíku faráři městečkem nemůže ji u sebe nechat.

Na toto naléhavé připomenutí dal se P. Vrba rozhodně na výzkumnou cestu, když se byl přesvědčil, že Šedivý dosud nic nevyzkoumal a Kramerius také ne, a ten že vlastně, jsa velmi zaměstnán, stále odkládá a že by asi tak hned něco nevypátral.

A tak podařilo se P. Vrbovi, že našel stopu po panu Lidlovi, jenž u něho hledal svého domnělého předka Ferdinanda Euseba Václava a jiné rodinné zprávy a jež P. Vrba tak zlomyslně napálil svým předlouhým výkladem o svatých třech králích a rodech jim příbuzných. P. Vrba už od něho samého zvěděl, že je majitelem domů na Starém Městě. Pak vypátral, že ty dva domy jsou v staré Poštovské ulici, kromě nich však že Lidl má ještě škrobárnu a velkou dílnu na pudr v Jirchářích, že je muž

značně zámožný, a ne zlý, ale tuze na svém rodu si zakládající, že má syna a dceru, která se šatí jako nějaká urozená slečna, k tomu že ji má on, Lidl, více nežli matka sama.

Jak měl pana Lidla, začal P. Vrba hledati Urozeného jeho strýce. V tom mu Krameriov přítel, Šedivý, pomohl; ten mohl spíše v okolí páně Lidlově méně nápadně se vyptati nežli starý kněz, jenž se na nejkratší cestu, k panu Lidlovi, pro ten svůj zlomyslný kousek vydati netroufal a také jeho předků a genealogických výkladů se bál. A mladý literát skutečně přinesl zanedlouho noviny, že Lidl má jakéhosi příbuzného, starého majora, a ten že se opravdu Materna jmenuje, že s Lidlovými nebydlí, nýbrž sám, docela sám. Kde, hned Šedivý nezvěděl, ale P. Vrba nečekaje sedl a napsal list, aby odpověděl na Vavákovu urgenci a to, aby ta kuchařka a všichni měli strpení, že už strýce panny či slečny Maternovy mají, že o něm vědí a že všecko ostatní hned oznámí, jakmile sám o něm více vyzví.

Psaní odesláno a za dva dni poté přichvátal Šedivý do Expedice oznámit Krameriovi, že již ví, kde ten starý major ostává, a oznámil na úžas Krameriovi, že v Klamovce. Kramerius poslal o tom ceduličku P. Vrbovi. A ten teď, sám ještě nic určitého a zevrubného nevěda, tušil hroznou věc, že Vavák, jak dostal zprávu, že major Materna je na světě, přiváží tu pannu Maternovou, a zrovna sem k nim! Co teď s ní, co s děvčetem!?

Ahle!

Zaklepáno na dvěře a do jizby vstupoval milčický rychtář, František Vavák, statný, vysoký muž, padesátník, zdravé, hladce oholené tváře, táhlého nosu, dlouhých, už prokvetalých vlasů, jež na temeně rozděleny a za uši sčesaný sahaly po ramena. Na tmavozeleném dlouhém kabátě s dírkami rudě obšitými leskly se mu nevelké kovové knoflíky.

„Pochválen Pán Ježíš,“ pozdravil a bral se k P. Vrbovi.

Rovněž tak pozdravilo mladé sedmnáctileté děvče hnědých vlasů, prostřední, spíše větší postavy, štíhlé, ale ne zrovna drobné, plné jarosti a mladistvé síly, jež zářila také ze svěží tváře i hnědých, veselých očí.

Byla patrně překvapena, ale nezalekla se. Učinivši hned u dveří úklonek, podívala se na oba staré pány, pak šla, políbila oběma ruku a ustoupila zase. Jak zraky všech na ní utkvěly, mihl se jí ruměnec po tváři a bezděky na okamžik sklopila oči. Ale hned jich pozvedla, jak se P. Vrba ozval, tak to že asi je panna Maternová. Jasný pohled její utkvěl na starém kaplanovi, neboť tušila, že ten to je, jenž se jí tak ujímá. Za ni odpovídal Vavák. Chování jeho bylo uctivé, ale nikterak pokorné nebo ostýchavé a svědčilo, že s pány umí jednati. Mluvil jadrně a plyně. Omlouval se, že přijeli, aby se velebný pán neráčil mrzeti, že vlastně musili přijet, protože stará kuchařka v Městci zemřela a panna Rézinka že neměla kde být.

„Přijela k nám, koňáři právě měli tudy cestu, však s nimi přijel také do Prahy její kmotříček, a takjá nelenil a dal jsem zapřáhnout. Sic mohla panna Rézinka u nás nějaký čas ostat, ale prosím, co taková městská panenka v selském dvoře, a v tenhle čas! A když tu byly ty noviny o panu strýci, jářku, zkusíme štěstí. A tak jsme jeli, nejprve sem, když velebný pán byl tak hodný a staral se tak. A pan Kramerius, ten je svobodný, tomu by bylo zatěžko, a tak –“

P. Vrba kýval hlavou, a zase se na faráře podíval a z toho na dívku a pozval ji, aby si sedla – Vavák už zatím usedl – a opakoval, to že je pravda, ale s tím panem majorem to že – A pojednou se Maternové zeptal, zná-li pana strýce.

„Nikdy jsem ho neviděla,“ odvětila jasně a hbitě, bez ostychu. „Jen se pamatuju, že tatínek někdy o něm mluvil.“

„Hm, hm, to bude. No, pravdu máte, rychtáři, zkusíme štěstí. Co jiného.“ A pověděl, co o majorovi věděl. „Ale teď už je pozdě, to abychom to nechali na zítřek.“

Za chvíli poté vedl P. Vrba pannu Rézinku ze svého bytu dozadu, přes dvůr, kde bydlila paní Marková. U té měla zůstat Maternová přes noc. Navrhl to sám farář Hejna, když uslyšel, že mladé děvče má jít na nocleh do hospody. Rychtář u nich ještě zůstal. Když se kaplan vrátil, neutajil před ním, že se mu panna podobá, že by bylo škoda, aby takové čiperné děvče a takového rodu mělo někam do služby.

„A jak je vtipná, velebný pane!“ chválil Vavák. „A hlas má, jaký hlas! Slyšel jsem ji jednou o hrubé při jedné bravúrárii, ach, pane, to bylo něco. A tady v Praze by se mohla vycvičit –“

„A k divadlu, ne?“ vpadl ostře P. Vrba.

„No, smělá by byla dost, ale to ne. Ale,“ dodal, jako by si vzpomněl, „jedno je – německy neumí.“

„I d'asa!“ vzkřikl v žertovném úžasu P. Vrba, a podívav se na faráře, jenž se dal do smíchu, doložil: „To je asi ta jediná šlechtična v celém Českém království, co německy neumí. Ale vy také neumíte německy a mluvíte s pány.“

„Pravda, pravda, velebný pane. O němčinu by nebylo, bez té by došla spasení, ale jestliže ten její strýček, císařský major, víme –“

„No, uvidíme; a jak ty papíry –?“

„Tu jsou. Přivezla si je.“

Vavák vytáhl balíček listin, jež na stole rozdělal. Mezi nimi nejvíce padal do očí erbovní list na pergamene, se znakem pěkně malovaným.

Kdyby se byl ani té mladé šlechtičny netýkal, byl by pátera Vrba sám sebou, jako starožitnost, velice zajímavá. Prohlíží si horlivě erbovní list, poslouchal zároveň milčického rychtáře, jenž užív příležitosti, chutě vykládal o Maternech, o zbytku jejich květnické tvrže pod lesem Fidrholcem i o zvonech jimi darovaných. Přitom blýskl se leccakým historickým datem, za kterého českého krále, v kterých letech, takže farář Hejna, sedě v lenošce a bedlivě naslouchaje, se až divil, kdeže ten sedlák nabral tolik vědomostí, to že by ani on, farář, těmi letopočty se tak neoháněl. Vtom P. Vrba se k němu schyloval, ukazuje mu erbovní list, aby se také podíval.

Staroch na pergamen mrkl, ale již se mu usmála ústa hluboko zapadlá mezi nos a bradu, a již se mu také smály tmavé oči, jež na kaplana upřel.

„Kdyby tak byl váš, Matoušku, tenhle erb,“ pravil, „to by bylo, to bych teprve zkusil. Co byste tak dělal, řekněte!“

„A to bych jich ihned udělal kaplanem, pane faráři.“

„A to bych měl čistého patrona.“

Oba se dali do smíchu. Rychtář doložil, oni že se smějou, ale jiný že by za takový diplom dal půl jmění.

„Jako pan Lidl,“ doplnil P. Vrba a pověděl o něm Vavákovi. Ten mínil, že by snad ten měšťan z ohledu na to, že je panna Rézinka rodu šlechtického, že ten by se jí ujal.

„Zatím ne, zatím ne,“ chvatně P. Vrba odpovídal, „zatím to zkusíme se šlechticem, když je pravá šlechtična,“ a zaváděl řeč, jak se Vavák v Praze dlouho zdrží.

„Zítra chci zas domů. Nastávají práce v polích.“

„A kdy, prosím vás, čtete a píšete, večer asi?“

„V čas polní práce ani nečtu, ani nerejsuju, velebný pane; jsem sedlák a má nejhlavnější kníhaje role a péro pluh. V zimě, to čtu a píšu, a hodně pro kratochvíli, a taky aby se člověk něčemu přiučil. A když je pokdy, to já pak, velební pánové, u knih vydržím. Pravda, takového pokladu,“ a ukázal na řady Vrbových knih, „nemám. Ale mám ledacos, kroniky a jiné staré knihy a všecy našeho, českého hlaholu.“

A již byl v knihách; zapomenuv na čas, začal o nich s P. Vrbou jednati a také některé z kněžovy bibliotéky přehlížel. Vrba se také optal, jsou-li u nich na Poděbradsku mezi lidem ještě staré knihy.

„Málo, málo. A co je, to mají nejvíc ti naši podobojisté, evangelíci, a ti se se vším tají.“

„A jak se s nimi snášíte?“ ptal se farář Hejna.

„No snášíme. Co dělat. Teď ono jim trochu spadne. Za nebožtíka císaře, jak ty zákazy chodily, to se jen smáli. Jsou mezi nimi takoví papouškové, a ti se smáli, že procesí máme pryč, svátky pryč, teď zas zvonění na mračna pryč; jako se teď všude jen samé přirozenosti neb naturálii přednost dává. Ale oni sami ti podobojisté, jako ti helveti,“ dodal už živěji a rozohňuje se, „také nemají ve všem rád. Jako například tuhle chvaletický pastor; jak se do Chvaletic dostal, chléb lámal, a když se drobilo,

zase ho krájel a teď prý placky peče a v mošně nosí do sboru, ale tuze prý je suší, není to možná ukousnout.“

P. Vrba se usmíval, starý farář se dal do smíchu a pravil: „To by tak bylo na mé dásně!“ Ale Vavák vážně pokračoval:

„Copak tady, tady se ubráníme. Ale hůř je ve Francouzích. Tam ten strom svobody vydává divné ovoce.“

„Jako u nás! To se od našich naučili. Církvi tam všechno berou jako u nás!“ zvolal z křesla farář. „Vyhánějí kněze jako u nás. Nás také vyhnali, z domu, z našeho domu, z našeho majetku!“ pokračoval zachvácen prudkostí, jež se ho zpravidla zmocnila, jak uslyšel o bývalém jejich domu. „Z našeho majetku,“ opakoval až vášnivě a náhle umkl. Oči se mu leskly a brada, i když umkl, zmítala se mu ještě, jako by bezzubými dásněmi něco překusoval, maje rty pevně stisknuty.

Páter Vrba rychle k němu přistoupil a chlácholil ho, dobře věda, že stařec po takových záchvatech bývá mdlý a že třeba ulehne. Vtom stará Hanělka vstoupila, dotazujíc se, co má k večeri obstarati. Teď teprve si milčický rychtář náležitě času povšiml a poznal, že se nad těmi knihami dlouho zdržel. První stín soumraku již ulehal klenutou jizbou. Když stará Hanělka odešla, sedlák vstal, omlouvaje se, že velebné pány dlouho zdržel. Ještě ujednal s P. Vrbou čas na zítřek, kdy by se tu měl zastaviti.

Kaplan vyprovodil hosta ne až ke dveřím, ale za dvěře. A tam mu narychlo tlumeným hlasem řekl, o čem mu začal prve psáti, že o staré Brtkové, o jejím vnuku a pračatech, aby jí nic neříkal, aby ji teď doma zdržel a že mu podá co nevidět zprávu. Pak se vrátil zase k faráři, a než Hanělka přinesla na stůl večeri, napsal krátkou ceduličku Krameriovi o mladé Maternové, a co zítra s Vavákem hodlají. Posluhovače uložil, aby lístek zítra záhy zrána dodala do České expedice. –

Zatím stará paní Marková v bílém čepci, majíc na prsou přes kříž bílý šátek s tištěnými na okraji květy a pastýři a pastýřkami, divila se v duchu víc a více svému hosti, mladé Maternové. Pošeptalť prve P. Vrba nakvap staré paní do ucha, že ta panna je „fon“, že je šlechtického rodu, ale zchudlá.

Na další výklady nebylo času. Sice děvčeti dost slušelo, jak sedělo u kávy bez čepice ve vysokém účesu hojných, pěkných vlasů, bez kožíšku, v šatech rukávů po lokty, jak držela malovaný šálek v plné ruce, mladá, svěží a štíhlá, hnědých, veselých očí; ale jak a co vlastně štěbetala!

To se sice staré paní líbilo, že nebyla nic venkovsky ostýchavá, že se s ní tak záhy seznámila, ale panna šlechtického rodu, „slečna“, jak krmila na městecké faře krůty a slepice, jak za farou husy pásala, jak ze školy, kdy mohla, utekla, protože ji kantor nenechal ve škamně hrát si s panenkou z hadříků, a kolikrát že ji zavřel, když pod škamnou tahala na provázku krávu, tj. uražené ucho z hliněného hrnce!

Na toto vyznání přišla Terezie Maternová z Květnice bezděky, jak paní Marková, vyzvídajíc na doplněnou kusé noviny pátera Vrby, začala o jejím mládí a vychování. A tak mladá „slečna“ vypravovala docela bez afektu, upřímně a místem se smějíc, o hliněné krávi, o škole, jak tam nerada chodila, protože se již styděla.

„A proč?“

„Holky všecy už byly ze školy. Mně bylo také dvanáct, ale pan farář mě přece ještě posílal –“

„A proč?“

„Protože jsem pozdě začala. Když jsem byla u tatínka, to jsem měla daleko do školy, byli jsme v lese; tatínek mě sic učil, ale to vědí, času mnoho neměl, a já také raději běhala po lese,“ dodala vesele. „A v Městci zas, když už mně bylo dvanáct let pryč, byla jsem už velká, smáli se mně, a musila jsem se pořád bránit, a tak –“

Paní Markovou všelijaká ta čtveráctví a bujnost mladého děvčete, jež utíkalo ze školy i školního vězení, jež jako hoch s hochy si hrálo a vyvádělo, nezajímaly jako jeho šlechtictví. Uhodila zase na ně nepřímou, dotazujíc se, jak se panna dostala na městeckou faru. Tím zvěděla rodopisná data, pokud je mladá šlechtična sama věděla. O strýci, na nějž se paní Marková také zevrubně vyptávala, nevěděla

vlastně, nežli že je majorem. Ale to staré paní značně imponovalo. Hned si pomyslíla, že to mladé fanfárům ani neví, jaké snad štěstí –

Mladé však fanfárům zajímala patrně více Praha. Vypravovala živě, jak se na ni vždycky těšila, že tu ještě nikdy nebyla, že slýchala o divadle, jaké tam jsou věci, jak se tam duchové zpropadají do země a jak tam jsou krásně ustrojení a jak krásně zpívají, a jak se divila, když jeli ulicí a viděla všude ty vystrojené lidi a kočáry čtyřmi koni tažené, a v těch kočárech takové krásné paničky, jistě nějaké hraběnky.

„A to by mohli, panno, v takovém kočáru jednou také,“ přerušila ji paní Marková, jež Maternové prve ještě vykala.

„Já?!“ a děvče zasmávkou se zvolalo: „Krásné to je, to bych řekla. Hned bych jela.“

„Jsou fon, šlechtického rodu, a pan strýček, pan baron,“ toto baronství se jen domýšlela, „jako pan major – všechno by mohlo být.“

Panna Rézi se na okamžik zarazila. Poprvé svítla jí cena jejího šlechtictví, o kterém po léta, co byla na faře, neslyšela, kterého její okolí nedbalo a na které ona sama nemyslíla. Ale pojednou se dala do smíchu a zvolala:

„To bych byla pěkná hraběnka! To bych už nemohla říkat: Kys dy hant –“

„Kdepak, to by jiní říkali.“

„A co já? Já jiného německy neumím.“

Paní Marková žasla a nechtěla ani věřit. Vtom vešel Toníček, vracel se z procházky. Zarazil se, spatřiv mladé děvče, jež zvědavě na něj upřelo zraky, a byl více v rozpacích nežli ona. Rychle vešel do svého pokoje a nezastavil se ani, jak jindy činíval. Paní Marková ho také nezdržela a také tak to zařídila, že dnes s nimi nevečeřel, ač panna Maternová se o něj dost zajímala.

Ta pak večer v alkovně na loži pod nebesy nemohla hned usnouti, ač byla dlouhou jízdou na selském voze dosti unavena. Myslí těkala sem tam, v Praze, a zase doma u kamarádek; vtom už zase viděla ten rej v pražských ulicích, vzpomněla na starou paní, co jí řekla o tom kočáru, že by sama mohla v takovém jezdit. Malovala si to, a kdyby tak do Městce přijela; vtom ji vytrhl ohlas vojenské trouby. To z nedalekých kasáren zaléhal sem večerní signál táhle a nějak smutně.

Naslouchala, až vyzněl, pak se začala modlit, než vtom jí zase strýc major na mysl připadl, ale nějak mlhavě, vysoký, bílých knírů, se šavlí, v bílém kabátě s červenými výložky. Ale spustí-li německy!

VIII. POSLEDNÍ PO MEČI

Den co den chodil P. Vrba ráno naproti k Svatému Ignáci sloužit mši svatou, a to od té doby, co jim zavřeli kostel sv. Karla. Za teplejšího počasí chodil s ním také farář Hejna, na jaře dlouho ve svém tmavomodrém límcovém plášti, v čepici přes uši stažené, a míval mši zpravidla nejbližšímu oltáři, u kteréhož teď po nějaký rok denně sloužil vojenský kněz slovanskou mši svatou. Dnes, ač byl krásný březnový den a slunce jasně svítilo, zůstal starý farář doma. Nebyloť mu již od večera dosti volno a v noci dobře nespál; ale svého kaplana do kostela poslal. A ten byl tomu rád, že jde sám, nebo se chtěl po mši zastavit a také se zastavil vedle ve vojenské nemocnici. Přeptával se na Brtka a chtěl se k němu podívat. Vojáci ho však nahoru nepustili a odbyli ho, že o vojákovi nevědí, jak mu je. Vtom, jak s nimi jednal, přicházel shora mladý důstojník a ten, povšimnuv si starého kněze, sám k němu přistoupil a ptal se zdvořile, čeho si přeje.

Uslyšev, pokrčil rameny, teď že není čas návštěv, ale poslal vojáka nahoru se zeptat, jak je tomu ztrestanému muži. Přišla zpráva, jaká se dala očekávat: že je tomu vojákovi zle, že musí ustavičně na břiše ležet, jak má hřbet rozbitý. Rozsekali ho, že má záda jednu ránu, až mu maso visí, a že se to všechno zapaluje. Tak voják vyřizoval.

Zasmušen vracel se P. Vrba domů. Cestou sám sebe v duchu plísnil, to že má ze své dobroty, kdyby byl do těch prokletých kasáren nelezl, a proč tam lezl, když ten dům tak zneuctili, takže by ten kaprál byl třeba na tom vojákovi tak neseděl a ho nesoužil a nemyslí, že on, Vrba, je strýcem toho nešťastného Brtka. Teď že bude mít, teď aby chodil do nemocnice. O to by tak nebylo, ale o faráře, když mu nic neřekl.

Docházejí k jejich domu, zahlédl před ním paní Markovou. Ještě ta! Jistě čeká kvůli tomu děvčeti. Zase nová starost! A co si toho vždycky nabere, každému vyhoví –

Mračil se dost, ale když došel, vyslechl docela vlídně a s účastenstvím, že ta šlechtična si vyšla do kostela, ale že se nevrací, že již to je dlouho.

„Zabloudila,“ míní.

„A ta se nedá.“ Zvěděl leccos, i to o té němčině; ale tu se jen usmíval, až paní Markovou tím popletl. Začala také povídat, jak ráno, když studenti odešli, byla ta slečna u okna, jak se dívala na dvůr na vojsko, že se ani nemohla odtrhnout. Vtom zahlédl P. Vrba v okně holou hlavu faráře Hejny v malé černé čepičce; i chvátal, že pan farář čeká.

Okolo desáté dostali návštěvu. Přišel Kramerius, byv lístkem Vrbovým pozván, a s ním Šedivý. Pro mladého toho spisovatele si Kramerius sám vzkázal, aby uviděl šlechtičnu, o kterou se pomáhal také starat. Spatřili ji pak, když po desáté vstoupila s Vavákem, v kožíšku, v čapce, v červených punčochách, po ránu svěžejší nežli včera. Vavák měl dnes na prsou stříbrný peníz. Maternová se zarazila, když zhlédla tolik mužů, jichž se nenadála. Šla ke křeslu políbit starému faráři ruku i P. Vrbovi, jenž zapomenuv na všechno mrzení, pozoroval usmívaje se oba mladé muže, patrně překvapené. Zvláště ten mladší, Šedivý, jenž stál v pozadí, jak pannu Maternovou zhlédl, už z ní oka nespustil.

Rychtář Vavák, jsa teď jako poručíkem mladé Maternové, chtěl, a také z vlastenecké horlivosti to udělal, aby poznala, jací lidé znamenití se jí ujímají. I ukázal na Krameria, to že je ten český slávomnožce a novinotistce, a tu pan Prokop Šedivý, herecký veršovec u vlastenského divadla, aby se jim poděkovala. Na to slovo, jež více účinkovalo nežli ten novinotistce, svezl se dívčín pohled z Krameria na Šedivého; podala mu ruku dříve nežli Krameriovi.

Když vycházeli z domu, pošeptal Šedivý, jda s Krameriem poslední, svému společníku: „Jako malina!“

Kramerius se usmál a řekl:

„To nepůjdeš se mnou.“

„No, mohl bych, ale – mám tudy cestu, mohl bych se zastavit u –“

„Tak sbohem, a nestavuj se a raděj čekej –“

„Anač?“

„Snad se panna zas vrátí, snad ji ten major nepřijme; pak bys ji mohl zas vyprovodit.“

„Ale kam?“

Kramerius pokrčil rameny a pravil:

„To by byla chyba, věru bych nevěděl. A do nějaké služby –“

„Ne, to ne!“ vpadl Šedivý živě. Vtom došli společnosti, která stanula před domem. Kramerius se rozloučil s Vavákem a P. Vrbou, panně Maternové pak přál mnoho štěstí a dobrou pořízenou. Šedivý zůstal a přibočil se k dívce. Dali se Dobytčím trhem vzhůru a napříč k bývalé jezovitské koleji, nyní vojenské nemocnici. Vavák, jda s P. Vrbou za mladými, začal vážný hovor, jak by bylo, kdyby ten strýc major nechtěl a své neteře si nenechal. Vtom si zase vzpomněl na toho bohatého měšťana, o kterém mu včera P. Vrba pověděl.

Zatím mladí před nimi bezstarostněji se bavili. Panna Maternová ptala se sice na strýcův byt a vyznala se také, že se toho strýčka nějak bojí. Ale brzo na bázeň zapoměla, jak se s Šedivým rozhovořila. Byl mladý, ti ostatní byli všichni starší a staří, vážní, a on tak hovorný a zdvořilý. Také se jí líbil postavou, v tmavozeleném, pěkném kabátě, v napudrovaných vlasech, sám trochu přísnědlý, usmívavé, zdravé tváře. A tak mu to slušelo, když se usmál a ukázal zdravé, bílé zuby.

To všechno postřehla, třebaže zpočátku klopila zrak nebo před se hleděla. Ani to jí neušlo, jak za hovoru se po ní tváří obrací, jak jen na ni hledí. Mluvil s ní o Praze. Pověděla mu, jak se jí dnes v kostele, tamhle (ukázala po Sv. Ignáci) líbilo, ale jak poté trochu bloudila, když jdouc z kostela kousek zašla, aby se ještě rozhlédla, a jak ta stará paní, u níž byla na noc, trnula a se divila, že se tak sama mohla odvážit. Zasmála se tomu, ale vtom si na divadlo vzpomněla. Šedivý začal chutě o svém zalíbeném předmětu, ale nedokončil. Zahnulíť zatím kolem rohu vojenské nemocnice a dostali se do ulice stromovím vysázené. Vedla vzhůru podél někdejšího ústavu šlechticů, právě na všeobecnou nemocnici proměněného. Lipová alej táhla se celou tou ulicí a dále za rozlehlou budovou šlechtického ústavu až na samý kraj Lipové ulice.

Záplava jarního světla slunečního proudila stromovím, až se jeho větve dosud holé a tmavé v plné té záři leskly. A tu jak se panna Maternová zvědavě po novém místě rozhlížela, zeptala se na velikou tu budovu, podél kteréž kráčeli, a pozorně naslouchala, jako prve o divadle, když Šedivý vykládal, jaké tu měly šlechtičny zaopatření, než se přestěhovaly na Hradčany, a jak se vůbec dobře mají a že ani nejsou všechny českých rodů a tak starých jako některé domácí.

Oči jeho utkvěly přitom zkoumavě na tváři mladé šlechtičny. Ta na okamžik se před se zahleděla jako v zamyšlení, až se pojednou optala:

„A mají také kočáry?“

Šedivý byl překvapen, ale pak se té otázce bezděky usmál.

„Na kočárech jezdí, pravda,“ odpověděl, „ale panno, hle!“

Zastavil se. Byli u příčné ulice, jež alej přerušovala. Šedivý ukazoval přes příčnou tu ulici nalevo na roh, kde stálo patrové stavení s mansardovou střechou krytou kůrkami, valně už zahnědlými. Stavení to, ozdobené při zakulacených rozích plochými sloupy a nad okny římsami barokového rázu, mělo zelené žaluzie. Nevysoký vchod byl z ulice. Od toho domu dále směrem aleje k Lipové ulici táhla se vysoká zeď. Z ní v určitých vzdálenostech vynikaly mírně profilované ozdobné pilíře, na jejichž hlavicích stály pískovcové vázy a putti ve stínu rozložitých stromů za zdí se vysoko pnoucích.

„V tom domě bydlí pan major Materna,“ ohlašoval Šedivý. Toho okamžiku stanuli u nich Vavák s P. Vrbou.

„Tak to je dům pana majora,“ míní rychtář, hledě na nárožní stavení. „A to je v nějaké zahradě.“

„To je hraběte Glam–Gallasa,“ vysvětloval P. Vrba.

„A veliká!“ míní rychtář, stopuje zrakem dlouhou zeď.

„Ó veliká,“ vysvětloval Šedivý, rukou směr naznačuje. „Tady a Lipovou ulicí a odtud zas jde zeď Ječnou ulicí až dolů k jezovitům. Hrabě Gallas skoupil tu několik domů, no, již před dvacíti lety, a tenhle,“ a ukázal na majorův dům, „byl také sousedský, ale patřil nějaké baronce a byla při něm vinice a kuchyňská zahrada. A ještě jiné zahrady a zahrádky skoupil a udělal z toho zahradu. Je prý tuze krásná.“

„A jakže pan major?“

„Sloužil prý s nějakým Gallasem na vojně. A tak mu pak tu ten byt přenechali.“

Mladá Maternová mlčela. Nějak zvažněvši hleděla na dům se žaluziemi, na zahradní zeď i na koruny stromů stopené v zářivém jasu jarního slunce. Trhla sebou, když P. Vrba ji vyzval, takže tedy ve jménu Páně půjdou. Rudý stín mihl se jí obličejem a neodvětila ani, když jí Šedivý přál, aby šťastně pořídila. Zato jí svitlo ve zraku, když dodal, že tu chvíli počká, kdyby se snad brzo vrátili.

Vešli. Sín byla bílena, cihlami dlážděna, dřevěné staré schody měly masivní zábradlí zděné, pod nímž u prvního schodu stála na podstavci nevelká socha nějaké zkroucené stojící Flóry nebo mladé zahradnice. P. Vrba šel napřed, za ním rychtář, poslední panna Maternová. Nahoře na chodbě čistě vybílené zahlédli na oknech mnoho uschlých květin, v jednom, ve výklenku, také dva hudební pulpity. A okna byla zašlá, míst sem tam měňavě duhových. Stanuli. Spatřiliť napravo na konci chodby otevřené dvěře. Viděli jimi veliký krb, nyní studený, bez záře, nad ním na bílé zdi plno lesklého měděného nádobí, kaserolů, pánví, forem i konvic, a pod tím u zdi poblíž krbu nenatřený nevelký stůl, na stole koš, z něhož čouhala nějaká zelenina a vrkoč cibule. Vedle koše na stole lesklo se mdle do šedastříbrna břicho zabité ryby.

Před tou rybou ležela otevřená kniha, nehrubá, nevelká, a nad ní se skláněli dva mužové skoro proti sobě. Ten napravo hodně veliký prošedivělých vlasů, s černou mašlí v týle, suchý, dlouhých rukou, s přistřiženými kníry, s cvočkem v uchu, v šedé kamizole a v tmavých nohavicích a gamaších, druhý značně menší, subtilnější, v květovaném županu, v napudrované vlásence a copu. A ten, ukazuje ukazováčkem na nějaké místo v knize, opakoval:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.